

עומקא דפרשה

- קיום ת"ת בק"ש
- אחיזת הציצית בק"ש
- שמע ישראל
- גדר ברכות ק"ש
- חיוב ברכות ק"ש
- קר"ש כקרבו
- מלחמתה של תורה

- תנאי בקריאת שמע
- קיום ושנתם בק"ש
- זמן ק"ש כותיקין
- סו"ז קר"ש דשחרית
- קבלת מלכות שמים
- סוף זמן ק"ש בנשים
- שער הציון

פר' ואתחנן - בעניני קריאת שמע
בס"ד ערש"ק י"ב מנחם אב תשע"א

אם יוצאים בק"ש מצות ושנתם

הרב יצחק לוי

במנחות (צט): איתא, "א"ר אמי, מדבריו של ר' יוסי נלמוד אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מצות (יהושע א) 'לא ימוש ספר התורה הזה מפוך', אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי, אפילו לא קרא אדם אלא קריאת שמע שחרית וערבית קיים 'לא ימוש', ע"כ.

ומחלוקת הנ"ל ישנו גם לדניא, דהרמב"ם (ת"ת פ"א ה"ח) והשו"ע (יו"ד סימן רמו ס"א) כתבו: "כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה וכו', חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ולילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה (יהושע א, ח)", ומבואר דס"ל דלא סגי בק"ש, אבל הרמ"א כתב שם: "ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, לא ימוש מפוך (ישעיהו נט, כא) קרינו ביה (הגהות מיימוני פ"א וסמ"ג עשין יב)", עכ"ל, ומבואר שפסק כרבי יוחנן דסגי בק"ש.

ויש להבין במה נחלקו בגמ' אם מקיימין מצות לא ימוש דוקא בפרק אחד או גם בק"ש. ועוד צ"ע קושיית הקו"א על השג"א (סימן א), דמה מהני שנפטר מלא ימוש, הרי אכתי חייב ללמוד כל התורה מצד מצות ושנתם, ואם יאמר כל יום רק ק"ש תורה מה תהא עליה. ויש שפירשו [על קושיא הראשונה] שנחלקו אם יוצא בק"ש מצות ת"ת, ויש שפירשו דלכו"ע אין יוצאין, אלא שנחלקו אם ק"ש מה"ת או מדרבנן, דאם ק"ש מדרבנן יוצאין גם בק"ש מצות ת"ת.

והנראה בזה, דבספר יראים (סימן רנד) כתב: "יש לתמוה קצת, למה לא הצריכו מצות ושנתם בשכיבה וקומה כק"ש דאורייתא. דבשכבך ובקומך אתרווייהו קאי, דכתיב 'ושנתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך', עכ"ל.

ומעתה י"ל דבזה גופא נחלקו בגמ' שם, ואיירי בגמ' במי שעסוק בפרנסה ואינו חייב ללמוד כל היום לא מצד והגית ולא מצד ושנתם, ומ"מ חייב ללמוד משהו כל יום וכל לילה מובשכבך ובקומך (כמש"כ הר"ן נדרים ח). אף מוהגית בו יומם ולילה (כמ"ש הרמב"ם שם), וחייב זה יוצאים גם עם ק"ש שחרית וערבית דק"ש היינו ת"ת, ולרבי יוחנן סגי בזה, דס"ל דמצות ושנתם אינו חייב יומי וכשיטת היראים, וממילא גם הוא נדחה מפני הפרנסה כמו שנדחה ממנו החיוב ללמוד כל היום, אבל רבי אמי ס"ל דיש חיוב ללמוד כל יום גם מצד ושנתם, והוא חיוב יומי שאינו נדחה מפני הפרנסה, וכמו שלא נדחה חיוב ובשכבך ובקומך מפני הפרנסה, וכיון שיש לו חיוב יומי מצד מצות ושנתם, אינו יוצא בק"ש לחוד, דחיוב ושנתם מחייב להתקדם כל יום בידיעת התורה, וזה לא שייך בק"ש שאומר כל יום. [ונמצא לפ"ז שקושיית היראים היא על שיטת רבי יוחנן דפסק כוותיה].

עוד נראה לפרש פלוגתת האמוראים בגמ' דמנחות, דפליגי אם ניתן לקיים מצות ושנתם בתורה שבכתב או רק בתורה שבע"פ.

הנה כמה פוסקים כתבו בהדיא שעיקר מצות ושנתם היא לדעת ההלכה על בוריה, [עיין בספר החינוך (מצוה תיט), ריטב"א (קידושין ל), פני יהושע (ברכות י), שו"ע הרב (ת"ת פ"ב ס"ג), ולפ"ז כתב הגר"ס באור ישראל (סימן כז) דבדאי א"א לקיים מצות זו רק בגמ' ופוסקים. וכן כתב באגר"מ (יו"ד ח"ב סימן קי) ע"ש, ומצאתי שכן מבואר גם בפנ"י (קידושין ל), ע"ש תוך דבריו שכתב: "דלא שייך שינון וחיודוד אלא בתורה שבעל פה שהיא משנה וגמרא דאין מורין הלכה מתוך המשנה". ומצאתי בעה"ת שכן מפורש במדרש תנחומא (נח סימן ג): "הוי אומר 'ושנתם לבניך' זו תלמוד שצריך שנון".

אמנם מדברי רש"י, ראמ"ה, שמ"ק בשם הר"י (נדרים ח), קריאת ספר (נדרים פ"א) שכתבו דיוצא בק"ש מצות ושנתם, לכאורה מוכח דמקיים מצוה זו גם בתורה שבכתב ודלא ככל הנ"ל. [וע"ע בלשון התוס' ב"מ (כג), ובברכ"י (סימן רמו ס"א)].

מעתה יש לומר, שבחקירה זו גופא נחלקו בגמ' במנחות.

תנאי כפול בקריאת שמע

הרב י.ש. שטראוס

הרמ"א (סוס"י מ"ו) כתב, וטוב לומר בשחרית אחר שמע ישראל וגו' בשכמ"ל"ו כי לפעמים שוהין עם ק"ש לקרותה שלא בזמנה ויוצא בזה, עכ"ל. והגר"ז והגרע"א שם כתבו שיקוין בדרך תנאי, שאם יעברו הציבור זמן קריאת שמע יהא יוצא בזה ואם לא יעברו לא יצא בזה, שלא יפסיד מצות ק"ש בברכותיה.

ובסידור הגר"א - אשי ישראל (דיני ק"ש שנדפסו קודם ברכות ק"ש) כתב שיש אומרים בשם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל שצריך לזה משפטי התנאים דהיינו תנאי כפול והן קודם ללאו, עכ"ל, וה"ה לתנאי קודם למעשה.

[ואם אומר שיהי' התנאי כתנאי בני גד ובני ראובן מועיל אע"פ שלא כפל תנאו, כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' רמ"א ס"ב) וברמ"א (אה"ע"ז סי' ל"ח ס"ג). ולדעת הח"מ והב"ש שם אם הקדים המעשה לתנאי אין מועיל שיאמר שיהי' כתנאי ב"ג וב"ה, ויש אומרים דמהני גם לזה, ע"י אוצר הפוסקים שם].

ודברי הגר"ס ז"ל תלויים בכמה מחלוקות בראשונים, כמו שיתבאר בעז"ה.

א. עצם דיני התנאים הן במחלוקת ר"מ ורבנן, לר"מ כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי, ורבנן חולקים, ונחלקו הראשונים כמאן קי"ל, י"א (הרי"ף והרשב"ם והרמב"ן והרשב"א ושאר"י) וי"א (הרמב"ם והתוס' והרא"ש ושאר"י) דקי"ל כר"מ. [והשו"ע באבה"ע"ז (שם ס"ד) הביא המחלוקת בזה, ובח"מ סי' רמ"א סתם שצריך שיהי' כתנאי ב"ג וב"ה].

[ולהשיטה הראשונה נחלקו הראשונים אם תנאי קודם למעשה צריך או שגם זה אין צריך].

ב. בדבר שחל מעכשיו, ולא רק כשיתקיים התנאי, נחלקו הראשונים אם צריך משפטי התנאים, [גם אם קי"ל כר"מ], י"א (רב האי גאון והרי"ף והרמב"ם והרשב"א ושאר"י) שאי"צ בזה משפטי התנאים, וי"א (הרשב"ם והראב"ד ותוס' והרא"ש ושאר"י) שגם במעכשיו צריך משפטי התנאים. [והשו"ע (אה"ע"ז שם ס"ג) הביא הדעה הראשונה בסתם והשניה בשם י"א].

[וק"ש לעולם הוא מעכשיו אף אם יאמר התנאי בלשון "אם", ועי' כיו"ב במל"מ פ"ג מזכיה ומתנה].

ג. בשבועות ל"ו ע"ב מסקינן דלא בעי ר"מ תנאי כפול, [ולכא"ו ה"ה שאר משפטי התנאים], אלא בממונא או באיסורא דאית ביה ממונא, אבל באיסורא גרידא אין צריך תנאי כפול, וברמב"ן וברשב"א וברא"ש ובר"ן ושאר"י מבואר שבכל איסורא א"צ תנאי כפול, ולפ"ז בק"ש אי"צ תנאי כפול.

ותוס' שם כתבו בשם הר"ר יו"ט שרק באיסור חמור א"צ תנאי כפול. והריטב"א (קדושין ס"ב) כתב בשם הר"ר פנחס אחי הרא"ה שרק באזהרת איסור שבתורה א"צ תנאי כפול.

ד. הרמב"ן והר"ן (ב"ב קכ"ו) כתבו שא"צ משפטי התנאים אלא בדבר שבינו לבין חבירו, אבל בדבר שבינו לבין עצמו א"צ למשפטי התנאים. וכן נראה בתשו' הריב"ש (סי' קצ"ה) שהסכים עמהם בזה, והובא בב"י יו"ד סי' רי"ח.

וע"ע ברמ"א (יו"ד סי' ר"כ סט"ו) שכתב דלא בעינן בנדרים תנאי כפול, דלא גרע דבורו מכוונת הנודר, ויל"ע אם הוא דין מיוחד בנדרים, [ועי' ח"י מרן רי"ז הלוי ריש הל' נזירות בשם הגר"ח שא"צ בנדר משפטי התנאים, דמהני מדין האדם בשבועה], או שהוא משום שהוא בינו לבין עצמו, ובד"מ שם משמע כהצד השני. [ובגליון מהרש"א שם נראה שלא הביין כן].

ולפי דברי הרמב"ן הללו הורה מרן החזו"א זצ"ל (הובא בדרך אמונה פ"ד מתרומות הי"ח בביאור"ל) שא"צ בקריאת שמע תנאי כפול. וע"ע בשו"ת שלמת חיים (סי' ס"ד וסי' ס"ה), [ויל"ע אם כונתו להרמב"ן הנ"ל].

ובתוס' בנזיר י"א מבואר שגם בדבר שבינו לבין עצמו צריך משפטי התנאים, [כמו שהעיר בשו"ת שאילות שמואל להגאון בעל תנא תוספסא סי' ד' (הובא בשו"ת צ"ץ אליעזר ח"ז סי' ד'), יעו"ש שהאר"י בדיני תנאי בק"ש], וכן הביא הגרע"א בשו"ע שם מתשובות מיימוניות. [וע"ע בדרך אמונה שם מש"כ בזה].

[ופשוט שכל הנידון כאן אינו בדאורייתא, דידי מצות קריאת שמע בודאי יצא, דאף אם צריך משפטי התנאים, אם לא התנה כהלכה, התנאי בטל והמעשה קיים, והנידון הוא רק לגבי מצות ק"ש בברכותיה].

קיי"ל, דמצוה מן המובחר לקרותה כותיקין כדי שיסיים ק"ש וברכותיה עם הנה"ח ויסמוך התפלה מיד בהנה"ח (טושו"ע ריש סנ"ח). והנה משמע דל' דמענין המצוה הוי שיסיים ק"ש עם ברכותיה ויסמוך גאול"ת, [ואמנם פליגי הראשונים אי יסוד החיוב משום דין התפלה או משום חיובא דק"ש, וכמשנ"ת בסמוך].

ובגוונא שלא יספיק לו ק"ש עם ברכותיה ולסמוך גאול"ת, אי צריך לומר ק"ש, ועיין מש"כ הגר"ז דתליא בפלו הראשונים, אם מה שהיו מקדימין לק"ש כותיקין משום חובת ק"ש או משום תפלה, וכ' דאע"ג דעיקר כסברא ראשונה [דהוי חובת תפלה, וכדמשמע בשו"ע] נכון לחוש לסוברים דהוי חובת ק"ש, ולקרא לפחות פרי ראשונה קודם נה"ח אע"פ שעדיין לא לבש ציצית ותפילין, ואחר נה"ח יקראנה כולה עם ברכותיה ויסמוך גאול"ת. עכתו"ד. ובצינונים שם כ' עי' ב"י סו"ס מ"ו. והתם איירי גבי ק"ש שאומרים קודם התפלה (בברכת מקדש את שמך ברבים) דפליגי הראשונים בזה. ד"א דאין לומר ק"ש. אלא "ואומרים ה' אלוקינו ה' אחד" דטפי עדיף למימר ברכות ק"ש אק"ש דאו, כ"כ הרא"ה וכד' הרמב"ן. [וכן נקט הגר"א לדניא, סי' מע"ה. ואלם במ"ב נראה דלא סבר הכי, וע' דבריו להלן]. וכ' הב"י דעכשיו נהגו העולם לו פסוק ראשון דק"ש וכן מיתי מהרשב"א בתשובה שהברכות א נתקנו על ק"ש. וכ"כ בארחות חיים בשמו דהא דתנן (כב:) ירד לטבול עם יכול לעלות ולהתכסות לקרות עד שלא תנץ החמה יעלה ויתכסה ויקרא, דמסתברא שחוזר ואומר ברכות בפנ"ע, עכתו"ד.

ויל"ע בד' הגר"ז, דלכאור' אמאי תלה האי דינא דפלו הראשונים אי חובת ק"ש כותיקין משום תפלה או משום ק"ש, טפי הו"ל למתלי דפלו הראשונים אי ברכות ק"ש נתקנו על ק"ש או לא, ואע"ג דכ' לדון נמי משום סמיכת גאול"ת וק"ש שם תפילין, מ"מ להני ראשונים דקורא ק"ש קודם התפלה הרי נמי אינו סומך גאול"ת השתא, וביותר דנראה דלמד דבריו מד' הב"י, אירי בהאי הלכתא דק"ש עם ברכותיה.

ובאמת דביסוד הענין יל"ע, דהנה לכאור' מוכח ממתני' דירד לטבול דעדיפא ק"ש עם הנה"ח, מק"ש עם ברכותיה וסמיכת גאול"ת. וכמ"ש הא"ח. וא"כ צ"ע לד' הראשונים דאין לקרוא ק"ש בלא ברכותיה. וכן צ"ב לד' הראשונים שסברו דק"ש כותיקין הוי מחובת תפלה. ושו"ר שכ"כ להדיא ר"י שם, דמקתני יתכסה במים ויקרא מוכח דהוי חובת ק"ש, ולא חששו למה שאינו סומך גאול"ת, מפני שראוי לחוש יותר שמא תנץ החמה בינתיים ויעבור זמן ק"ש דלכתחילה. עכ"ד. וא"כ ק' היכי יפרשו הני ראשונים דפליגי למתני'.

ואשר נ"ל מכח הדוחקי דהני ראשונים יפרשו למתני', דאירי בגוונא שקורא ק"ש עם ברכותיה וסומך גאול"ת, דאע"ג דפשטא דמתני' איירי בק"ש גרידא, דקתני אם יכול לקרות. מ"מ יתכן לפרש כונת מתני' "לקרות" כהלכתה והיינו ברכותיה וסמיכת גאול"ת ושו"מ כע"ד בפ"י משנת ר"י (על המשניות - דפסס בכות). עיי"ש שכ' לדחות ד' ר"י שהוכיח ממתני' דהוי חובת ק"ש, דאפשר דכונת המשנה שיתפלא ג"כ במים, עיי"ש שכ' להוכיח מכי מהגמ'. ודאתינן להכי מבו' נמי מש"כ הגר"ז דתליא בפלו הראשונים אי הוי חובת ק"ש או תפלה, ולא תלה בפלו הראשונים אי ק"ש וברכותיה נתקנו בהדדי, משום דשורש תרי הני פלוגתות שייכא בהדדי, וכמשי"נ דפליגי בפירושא דמתני' [ואע"ג דעיקר פלו הראשונים אי ק"ש כותיקין הוי חובת ק"ש או תפלה לא תלייא בהכי, וע"ע].

והשתא ועיי"ע להלכתא, דהנה המ"ב (סי' מ"ו סקל"ג) בהאי הלכתא דק"ש קודם התפלה (בברכת מקדש א"ש), הביא דבדגמ"ר וקרע"א כ' דבחול לא יכוין לצאת אא"כ הניח תפילין מקודם. עכ"ד. ומשמע מד' דמשום ק"ש עם ברכותיה ליכא למיחש, ורק משום ק"ש עם תפילין חשו. ולפ"י יל"ע בנדו"ד נמי דאי לא הניח תפילין לא יכוין לצאת, משא"כ עם הניח יכול לקרות ולא יחוש לק"ש עם ברכותיה וסמיכת גאול"ת. וביותר נראה דהכא אפשר דיכול לקרות אפי' בלא תפילין, ועדיפא טפי משום דיש סוברים שהוא עיקר זמן ויש לדון בזה, דהנה כ' בבאה"ל ריש סי' נ"ח דהזהירים לקרות כותיקין מותר לקרות ולהתפלל ביחידי אם אין להם מנין, וגדולה מזו מוכח במשנה ברכות כד. דאפי' אם אין לו תפילין בעת ההיא ג"כ, אפ"ה יזהר לקרות בזמנה סמוך לנץ. והרי משמע בזה דעדיפא ק"ש עם הנה"ח מק"ש עם תפילין, אבל תרי קולות מי יימר דמקלינן, ויל"ע. ומ"מ נראה מבו' במ"ב דבלבש תפילין, בודאי צריך לקרות אפי' בלא ברכותיה, דמ"ש מדין ק"ש דקודם התפלה שפסק דיש לקרות. [ואכתתי יל"ע דהנה בדינא דמותר להתפלל ולקרות כיחידי, כ' המ"ב ד'הזהירים, ומשמע בזה דדוקא הזהירים, אבל בעלמא אין להתפלל בלא מנין, ושנו בזה פוס"ז, ורבינו הגר"ש נטה בסברא שלא דוקא אלא שהאריך בזה, עי' קו"ת ח"א. מ"מ אי נימא דדוקא בזהירים איירי, יל"ע אי בנידו"ד שרי לכו"ע או בזהירים]. ולדינא ראינו בשם מרן הגר"ש ז"ל זלה"ה, דבכה"ג יתנה שאם עיקר זמנה הוא קודם הנה"ח יוצא בזה יד"ח ק"ש, ואם לאו הרי הוא כקורא בתורה, (ולכאור' הוא רק לרווחא דמילתא, דהא הגר"א נקט בפשטות שיכול לקרות וביותר לפמשנ"ת דהכי משמע נמי במ"ב. ועי').

במשנה ברכות ט. וגומרה עד הנץ החמה רבי יהושע אומר עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה, ובגמ' י' ע"ב אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר' יהושע, ונחלקו הראשונים בשיעור דג' שעות אם עד ועד בכלל או עד ולא עד בכלל וזמנה עד סוף ב' שעות, בשלטי גיבורים (דף ה' מדפסה"ר) הביא דעת הראב"ד ורבינו שמחה דעד ולא עד בכלל, אבל רוב הראשונים כתבו דשיעור דעד ג' שעות היינו עד ועד בכלל עי' ברמב"ם (פ"א מק"ש ה"ט) ובהגהות מיימוניות שם, וכ"כ בסמ"ג מ' י"ח ובסמ"ק ק"ד וכן נפסק בשו"ע ס' נ"ח.

ומצינו בזה שיטה אמצעית היא שיטת רב עמרם גאון (עי' בסידור רב עמרם גאון ובספר המנהיג סי' ל"ה) וז"ל ספר אוצר הגאונים בשם גאון הקורא מכאן ואילך וכו' דהלכה כרבי יהושע ומיירי אחרי ב' שעות, ומה שהתירו לקרות אחר ב' שעות חס ושלום לכתחילה ומי שעושה כן בכונה בלי אונס נקרא פושע, מתי מותר להתעכב שבת ויו"ט ותענית ציבור דמשתהין עד דמיכנפין ציבורא, א"נ בני בי רב דיתבי וגרסי וממשיך להו גריסיהו, ודויתיקין מילתא דלא שכיחא היא דלא כו"ע מצי לכוונא כותיקין עכ"ל בקיצור. והנה מדכתב דלכתחלה לא התירו לקרות אחר ב' שעות מבואר לכאורה דס"ל דעד ג' שעות היינו עד ולא עד בכלל, אך א"כ צ"ב מש"כ דפעמים שהתירו לקרות אחר ב' שעות כגון בשבתות ויו"ט שצריך להמתין עד דמיכנפין ציבורא, או בני בי רב דיתבי וגרסי וממשיך להו גריסיהו, וקשה אי ס"ל דעד ולא עד בכלל א"כ לעולם יהיה אסור להתעכב אחר ב' שעות דמבטל בזה קריאת שמע בזמנה, ואיך התירו באופנים אלו לקרותה לאחר זמנה.

וביאר בספר ודברת במ (לאזמור"ר הרב יעקב יהודה פלך שליט"א) דרב עמרם גאון ס"ל כמש"כ הכס"מ (פ"א מהל' ק"ש הי"ג) דמן התורה כל היום מיקרי בקומך ויוצא ידי ק"ש של שחרית עיי"ש שכתב יש שואלין מ"ט בשכבך דרשינן לא בזמן שהולכים לשכב אלא כל זמן שבני אדם שוכבים במטתם ועל כן כל הלילה אפשר לקרוא ק"ש של לילה ובקומך לא דרשו כן דאין דורשים כל זמן שבי"א קמים דהיינו כל היום ותירץ דאה"ר דהכי דרשינן לה ומדאורייתא זמנה כל היום אלא דרבנן הקדימו זמנה עד ג' שעות ואסמכוה אקרא בשעה שדרך בנ"א קמים, וי"ל דרב עמרם גאון נמי ס"ל כן דמה"ת כל היום מיקרי בקומך וע"כ כתב דלכתחילה אסור להתעכב מלקרותה אחר ב' שעות דמדרבנן זמנה עד ג' שעות ולא עד בכלל, מלבד במקומות הנ"ל שמפני איזה צורך לא העמידו רבנן תקנתם ואפשר לקרותה גם אחר ב' שעות עכ"ד. ולפ"י נמצא דבשבתות ויו"ט ובני בי רב דיתבי וגרסי מותר להם להתעכב מלקרות אף אחר ג' שעות שכוין שכה"ג לא העמידו חכמים תקנתם וזמן ק"ש מדאורייתא הוא כל היום במקום צורך הנ"ל יוכלו להתעכב גם עד סוף היום.

ונראה דיש לבאר דברי רב עמרם גאון בעוד אופן, דהנה בריטב"א ביאר דר"א דאמר עד הנץ החמה ס"ל נמי כר' יהושע מיהו הוא קאי אלכתחילה שצריך לקרותה כותיקין, אבל גם איהו מודה שבדיעבד זמנה עד ג' שעות, וכתב הריטב"א בביאור דעת ר' יהושע זה לשונו עד שלש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות ואע"ג דבעלמא לית הלכתא דכל ישראל בני מלכים הם, הכא הילכתא כר' יהושע, שעדיין זמן קימה הוא למיעוט ויצא בדיעבד עכ"ל. וביאר המגיה שם [הגר"מ הרש"ר] דכיון שיש מלכים שעומדים באותה שעה יש חלות שם קימה על הזמן, ולא מפני שכל גברא חזי לקום בזמן זה עכ"ד, ומבואר בדברי הריטב"א דלכתחילה יש לקרות מתי שהוא יותר זמן קימה ולא להמתין לשעה ג' שאינו כ"כ זמן קימה שאינו זמן קימה אלא למיעוט של בני מלכים.

ומעתה יש לבאר עד"ז גם בדברי רב עמרם גאון דהא דבני מלכים דרכן לעמוד בשלש שעות י"ל שכל השעה השלישית דרך בני מלכים לעמוד דיש שעומדים בתחילת השעה הג' ויש מתאחרים עוד עד סוף שעה ג' שאז כבר עמדו כולם, וא"כ י"ל דרב עמרם גאון ס"ל דכיון דדגמ"ר שעה ב' כבר מתחיל זמן קימה של בני מלכים, מאז אסור להתאחר מלקרות, דלכתחילה כמה שיותר זמן קימה עדיף טפי, ואחר שכבר קמו אף חלק מהבני מלכים לכתחילה יש כבר לקרות ולא להתאחר לסוף שעה ג' עד שגם המיעוט האחרון של בני מלכים קמים, דאחר שהתחיל השעה הג' טכבר חלק מהבני מלכים ג"כ כבר קמו כל רגע שעובר הוא פחות זמן קימה ועדיף לכתחילה לקרות בזמן שהוא יותר זמן קימה, וע"כ כתב ר"ע דרך באופנים מסויימים שמוכרחים להתאחר אפשר לקרות עד סוף שעה ג' דעכ"פ יש עדיין איזה בני מלכים שקמים עוד, ובדיעבד חשיב עדיין זמן קימה. ולביאור זה פשוט דלאחר שעה שלישית כבר עבר הזמן לגמרי וגם באופנים שפושע ג' עצמה מותר לאחר, מ"מ אחרי שעה ג' ודאי אסור להתאחר.

קבלת עול מלכות שמים בק"ש

הרב משה פרץ

איתא בברכות סג: פתח רבי יהודה וכו' בכבוד תורה וכו', חביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה בו תורה מהר סיני. אמר ר' תנחום בריה דר' חייא איש כפר עכו, תדע שהרי אדם קורא ק"ש שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא, דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם.

ונ"ל לבאר, דבכל יום ויום צריך שיהיו ד"ת בעיניו כחדשים, כאילו שמעולם לא למד תורה ולעולם לא ילמד, וזוהי לו האפשרות היחידה ללמוד, או אז ילמד בהתמדה יתירה ובחשק רב. וכן לגבי קריאת שמע, שכל פעם שאדם מקבל עליו עול מלכות שמים, עליו לקבלו כאילו מעולם לא קיבל עליו עול מלכות שמים ולעולם לא יקבל, וזוהי האפשרות היחידה שיש לו לקבל, ואז יקבל עליו עול מלכות שמים מכל הלב ובכוונה גמורה, ולא יסמוך על שאר הפעמים שבהם קיבל או יקבל עומ"ש (ובדומה לזה ביאר הגר"ח שמואלביץ ז"ל בשיחות מוסר תשל"א מא' א).

ועפ"ז אפשר ליישב קושית האחרונים על האמור בברכות השחר "הר"מ ה' או"א שתצילנו היום ובכל יום [ויום]". ולכאורה קשה, אמאי צריך להתפלל עכשיו על כל יום ויום, בכל יום ליומו יתפלל ועיין במה שתייצו בזה בספר ברוך שאמר על התפילה (עמוד לב), ובס' ואביטה אורחותיך (עמוד רמו), ובס' אוצר השבת (בקי) ולאשר אמר שבסו"ס, עמ' רסא אות טז), ובשו"ת עטרת פז ח"א (כרך ב מהדו"ב סימן ב סוף ענף ב).

ועי"פ הנ"ל אפשר לומר דה"ה בתפילה דבעינן שיחשוב בלבו כאילו אין תפלה אחרת מבלעדי תפלת אותו יום, ועי"ז כיוון ביותר, כיון שבאותו יום הוא מתפלל על כל צרכיו שבכל ימי חייו. וכדי להמחיש יותר דבר זה תיקנו לומר "היום ובכל יום", כאילו שמחר לא יתפלל, ועליו להרגיש כאילו זו התפילה היחידה שיוכל להתפלל, ועי"ז יתפלל מעומק הלב.

בגדר סוף זמן ק"ש

הרב א.ד. הלוי יונגריי

א. כתב בשו"ע סי' ע"א נשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהיא מצות עשה שהזמ"ג, ונכון הוא ללמד שיקבלו עליהן עול מלכות שמים. רמ"א - ויקראו לפחות פסוק ראשון. אמנם בתפילה נשים חייבות כמבואר בשו"ע סי' ק"ו ס"א, [והטעם, כת בשו"ע מפני שהיא מ"ע שלא הזמן ובמ"ב סק"ד כתב דה"מ לשי' הרמב"ם דחייב תפילה עיקרו מה"ת ולא בזמן מסויים, אבל לרמב"ן דתפילה מדרבנן והם קבעו גם זמני התפילות והו"ל מ"ע מד"ס שהז"ג, צ"ל דמ"מ כיון דרחמי ניהו חייבות. ולגבי אמת ויצ"ב כת' במ"ב סק"ד שיאמרו כדי לסמוך גאולה לתפילה, ולגבי מוסף הביא פלוגתא אי חייבות, ולגבי פסד"ז כתב בס"י ע' סק"ב דחייבות, וכ"מ דעתו לגבי ברכות השחר ע"ש].

ב. ולפ"י היה נראה, דאין נשים צריכות לקום בבוקר עד סו"ז ק"ש, דהא אין חייבות בק"ש. אבל קודם זמן תפילה לכתחילה [היינו ד' שעות] צריכות לקום, כיון שמחויבות בתפילה ובכל פרטי הלכותיה. אמנם שמעתי בשם א' מגדולי הת"ח שליט"א, שהורה שנשים ג"כ יש להם לקום עד סו"ז ק"ש. ויתכן לבאר, דאי"ז מהלכות ק"ש, אלא מדאפקיה רחמנא לחיובא דק"ש של שחרית בלישנא ד"ובקומך", ומהא ילפינן בברכות י: דזמן ק"ש בשעה שבנ"א שוכבים ובשעה שבנ"א עומדים, ש"מ דע"פ דרך התורה זמן קימה השוה לכל הוא עד סוף ג' שעות, ונשים ג"כ בכלל. [אכן לפי"ז בהשכמה גרידא, ויל"ע. ושור"ר בפס"ת בשם הא"א מבוטאטש דנשים א"צ לקרות פסוק ראשון בזמן ק"ש, כיון דיש להם לקבל עומ"ש אך לא בכל פרטי מצות ק"ש].

ג. והעירוני דכן מבואר באבות פ"ג מ"י, רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית וכו' מוציאין את האדם מן העולם, וע"ש במפרשים דקאי על הישן עד לאחר זמן ק"ש. והתייחסות התנא אליו שעושה דבר המוציא מן העולם, [ולא מצד ביטול מ"ע דמעוות לא יוכל לתקון], כיון דאדם מן הישוב קם ממיטתו בשעה שבנ"א עומדים, והמאחר לקום מנתק עצמו מן העולם.

שער הליון

חייב קריאת שמע

עי' ברכות כא. דלשמואל ק"ש מדרבנן, ולרב יוסף מדאורייתא, ופסק הרמב"ם בסה"מ (י) ובריש הל' ק"ש דק"ש דאורייתא, וכ"ד החינוך (תכ) ורוב הראשונים. אך שי' התוס' בסוכה יא. (ד"ה ורב עמרם) דק"ש דרבנן. וכן בסוטה לב. (ד"ה ב"ש), ובמנחות מג: (ד"ה ואיזו).

אכן כ' השאג"א (א) דלכו"ע יש חיוב מ"ע מן התורה לקרות בשכבך ובקומך, אלא דלשי' התוס' יוצאים גם בשאר פרשיות של תורה, ודוקא קריאת **פרשת שמע** מדרבנן. וכך כ' רבינו יונה בברכות (יב: מד"ה) בדעת שמואל "שלא אמרה תורה דוקא ק"ש אלא שיקרא בתורה בכל מקום שירצה". ולכא"ו הוא ראה לפמ"ג (לק) דהכונה אינה מדאורייתא, והמצוה היא רק עצם הקריאה, דהרי סגי בכל פרי' וא"צ דוקא עומ"ש, ויל"ע.

ומצינו ה' **שיטות** בקריאה המחוייבת מדאורייתא: **א.** דעת התוס' (הנ"ל) דמה"ת קורא מה שירצה. **ב.** דעת החינוך (תכ) שפסוק שמע ישראל הוא מה"ת. וכ"פ המג"א ר"ס סז. **ג.** השאג"א (ב) הוכיח דפרשה ראשונה מה"ת. וכ"מ ברש"י ברכות (ב. סד"ה עד). **ד.** שי' הפר"ח (סז) דגם פרשת והיה אם שמע היא מה"ת. ה. הערוה"ש (נח, טז) דק' בדעת הרמב"ם **דכל ג' פרשיות מה"ת**, וכ"מ בתוס' ריש ברכות שכ' דכדי לצאת יד"ח בקריאה על מטתו צ"ל ג' פרשיות.

ועי"ש בערוה"ש (יז) שהוכיח כן ממה שנתן ריב"ק טעם על הקדמת הפרשיות זל"ז (במשנה רפ"ב), ואם רק חלק מהקריאה הוי דאורייתא פשיטא דקודם. וכ"נ מהאו"ז (הל' ק"ש לט) שהוכיח כמ"ד דק"ש דאורייתא מהגמ' במנחות (מג: ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת ואיזו זו ק"ש, עי"ש. אלמא למ"ד דאורייתא עכ"פ גם פרשת ציצית מכלל הקריאה דאורייתא.

כונה בקריאת שמע

במשנה ברכות פ"ב אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא. ובגמ' נח' עד היכן צריכה כוונה, ולהל' פסק הר"מ דרק בפס' ראשון אם לא כיון לא יצא. ולק' טז. ילפי' מקרא שלהלן (כזט), הוא אומר הסכת ושמע ישראל, מה להלן בהסכת אף כאן בהסכת. ולכא"ו הילפו דבעי כוונה, היא גופא הלימוד דענין ק"ש הוא קבלת עול מ"ש, שהרי אם לא כיוון לא קיבל עול אלא עשה מעשה קריאה בעלמא. ויל"ע. [ושמא תלוי בב' הצדדים דלק' אם הקבלה היא הכרה או השתעבדות].

ויעוי' בל' בעל ההשלמה (יג) שכ' וז"ל ודע כי **שלוש כוונות** חלוקות זו מזו יש בק"ש, כוונת הלב וכוונת קריאה וכוונה לצאת. **כוונת הלב** לא בעינן אלא בפסוק ראשון. **כוונת קריאה** בעינן בכל הפרשיות, שאם קורא להגיה לא יצא. **כוונה לצאת** לא בעינן אפילו בפס' ראשון [דמצוות אצ"כ]. ויש בו כוונה רביעית. והוא שלא יעסוק במלאכתו בפרק ראשון, ולא משום כוונת הלב, אלא כי היכי דלא לשוויה עראי, דכתיב ודברת במ עשה אותם קבע, ע"כ.

וכ"כ הרא"ה דהם ג' כוונות, ובכוונת הלב ביאר "שיתכוין בכל תיבה ותיבה לשם יתברך כפי מה שידוע בה", והיא הכוונה המעכבת בפס' ראשון. [ועי' רמב"ן ברה"ח: כח: ובטור"א שם].

אבל הרשב"א (יג) כ' בגדר כוונה זו שהיא "כוונת הענין, כלומר **שלא ירהר בדברים אחרים כדי שיקבל עליו מלכות שמים בהסכמת הלב**". ומבואר יותר בל' הנימוק"י שכ' "הך כוונה היא שלא יחשוב בדברים אחרים כדי שיקבל עליו עומ"ש **בשלמות הכוונה**". וכן משמע ע"פ ריב"א ברה"ח (כח): "שיתכוין לבו למה שהוא אומר ולפנות מחשבותיו מהרהורין דעלמא, וזוהי כוונת הלב שהזכירו במס' ברכות ובכ"מ לענין תפלה". ויתכן דלפי הרא"ה הקבלת עול היא הכרה ביחודו ולזה סגי באמירה, משא"כ לרשב"א ולנימוק"י הקבלה היא **שעבוד** אליו ית'. ועיין.

ועי' פמ"ג (סג מ"ז ג) שדקדק מהמג"א דגם בפס' ראשון הכוונה מדרבנן. ויל"ע לפי"ד אם קבלת עומ"ש אינה מעכבת, או דמתקיימת אף בלא כוונה.

קבלת עול מלכות שמים

במשנה ברכות רפ"ב, אריב"ק למה קדמה פרשת שמע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה. ותוכן הענין נתבאר בסה"מ לר"מ שכ' (במצות היחוד) מצוה ב היא הציווי שציונו באמונת היחוד והוא שנאמין כי פועל המציאות וסבתו הראשונה אחד, והוא אמרו יתעלה שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד... ויקראו ג"כ זאת המצוה **מלכות שמים** כי הם יאמרו כדי לקבל עליו עול מלכות שמים, ר"ל להודות ביחוד ולהאמינו.

ועי' ברמב"ם פ"א ה"ד דיעקב אבינו זירז את בניו על **יחוד השם** ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק. ועל זה ענו כולם ואמרו שמע ישראל וכו'. (עי' פסחים נו).

ובריש הל' ק"ש (אב), הוסיף וכו' ומקדימין לקרות פרשת שמע מפני שיש בה **יחוד השם ואהבתו ותלמודו** שהוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו. [ועי' מהרש"א בח"א יג]. ובי' הענינים של אהבה ותלמוד הם בפר' ואהבת, וע"כ צ"ל שאינו לעיכובא שהרי הכוונה מעכבת רק בפס' ראשון שכולו יחוד השם, ותו לא.

ועי' בתוס' יג. (ד"ה עד) דלמ"ד שצריך כוונה עד בכל מאדך הוא משום "ששני פסוקים אלו מדברים ביחוד השם באהבתו וביראתו". וא"כ למאי דק"ל דרק בפס' ראשון מעכבת הכוונה, ע"כ דמצות קבלת עומ"ש עיקרה היא יחוד השם, והתוספת בה היא אהבה וכן יראה (לתוס') או תלמוד (לרמב"ם).

ועי' רש"י פסחים נו. ד"ה ולא היו "דצריך להאריך באחד ולהפסיק בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים". וכן מוכח בתנחומא שהובא בתוס' (יג: ד"ה על) אסור לקבל עליו עול מלכות שמים כשהוא מהלך אלא יעמוד ויקרא וכשיגיע לואהבת ילך לדרכו, ע"כ. הרי דקבלת עומ"ש מתקיימת בפס' ראשון.

יש לחקור בגדר החיוב דמצות ק"ש האם יסוד חיובה הוא רק מצד קבלת עול מלכות שמים ואין ענינה למצות תלמוד תורה, [אע"פ שהן פרשיות התורה]. או דבאמת עיקר חיובא דק"ש הוא מצד מצות תלמוד תורה רק שאמרה תורה לקרוא פרשיות אלו שיש בהן קבלת עומ"ש ומצוות ה'.

והנה איתא בגמ' (נדרים ח.) וז"ל: ואמר רב גידל א"ר האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, והלא מושבע ועומד מהר סיני הוא וכו' הא קמ"ל כיון דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית משה"ה חיל שבועה עליה. ע"כ ועיי"ש בר"ן שם שכתב לבאר אמאי חל הנדר לחייב את עצמו בת"ת והרי הוא חייב בלימוד כל התורה, וביאר דכיון דלימוד כל התורה איתא מדרשא ואילו מצות ק"ש מפורשת בקרא בהדיא וכיון דאי בעי פטר נפשיה ממאי דכתב בקרא בהדיא דהיינו בשכבך ובקומך בק"ש שחרית וערבית משום הכי חלה שבועה עליו לגמרי אפילו לקרבן, ומכאן ראיא למש"כ במס' שבועות דכל מידי דאתיא מדרשא אע"פ שהוא ראוי מן התורה כיון דליתיה מפורש בקרא בהדיא שבועה חלה עליו. עכת"ד.

ומרן הגרא"ל שטינמן שליט"א באילת השחר שם דן בספק הנ"ל וכתב דאי נימא דמצות ק"ש אינה מצד שיש דין מיוחד ללמוד תורה אלא מצד מצות קבלת עומ"ש גרידא אי"ב הא גם פרשיות שמוע והיה אם שמוע אינם כתובים בתורה בתור חיוב ללמוד תורה ונמצא דשום פרשה בתורה לא נכתבה בפירוש בתור מצוה של ת"ת, וא"כ מה זה דקאמר הר"ן דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית דהיינו המצוה המפורשת בתורה על לימוד תורה הרי במצות ת"ת אין פרשת ק"ש מפורש שצריך ללומדה יותר משאר פרשיות, ועל כרחק מוכח מהר"ן דעיקר מצות ק"ש הוא מצד מצות ת"ת, ובזה א"ש דכיון דמצות ת"ת הוא מקיים בק"ש ובזה יכול לפטור עצמו מהחיוב המפורש בקרא דהיינו בק"ש, לכן חל עליו הנדר ללמוד שאר התורה. עכ"ד.

ונראה דמדברי 'החינוך' בפרשתנו (מצוה ת"כ) יש ללמוד דמהות מצות ק"ש היא קבלת עומ"ש וכמש"כ שם וז"ל: "משרשי המצוה שרצה ה' לזכות עמו שיקבלו עליהם מלכותו ויחודו בכל יום ולילה כל הימים שהם חיים". וכו'. ועיי"ש.

והנה במנחות צט: איתא אמר רבי יוחנן משום רשב"י אפי' לא קרא אדם אלא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ימוש ודבר זה **אסור** לאומרו בפני עמי הארץ ורבא אמר **מצוה** לאומרו בפני עמי הארץ. ע"כ.

ונראה דנחלקו בדבר זה דלר"י עיקר מצות ק"ש הוא קבלת עומ"ש ואין ענינה מצד מצות ת"ת, ולכן אע"פ שכשקרא ק"ש קיים מצות לא ימוש מכיון דסו"ס הן פרשיות התורה, מ"מ עיקר מצות ת"ת אין כאן ולכן דבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה. אולם רבא סובר שיסוד מצות ק"ש הוא משום מצות ת"ת ולכן מצוה לאומרו בפני ע"ה כדי להודיעם שמקיימים בזה מצות ת"ת.

ובירושלמי (ברכות פ"א ה"ה) איתא וז"ל: השכים לשנות קודם ק"ש צריך לברך [ברכה"ת]. לאחר ק"ש אין צריך לברך. א"ר בא והוא ששנה על אתר. ע"כ כלומר דלאחר ק"ש אין צריך לברך ברכה"ת היכא דלא בירך קודם ק"ש משום שנפטר בברכת אהבה רבה, אך יש לו ללמוד על אתר ואינו יוצא בק"ש. ובמראה הפנים שם הביא ג"י הראב"ד בדברי הירושלמי - והוא שקרא על אתר, כלומר דסגי במה שקורא ק"ש ואין צריך ללמוד מיד.

ונראה דפלוגתת הגירסאות בירו' תליא ג"כ בנידון זה דהג"י דבעיא לשנות על אתר ס"ל דיסוד מצות ק"ש הוא קבלת עומ"ש ולכן לא יוצא יד"ח מצות ת"ת בק"ש, וכעיי"ז כתב הב"י (סי' מ"ז) לבאר ג"י זו דק"ש לא חשיבא לימוד לענין זה, דדברי תחנונים ותפילה לחוד ודברי ת"ת לחוד, וק"ש כדברי תפילות הוא, עיי"ש. משא"כ לג"י הראב"ד יש לבאר דס"ל דמצות ק"ש יסודה מצד מצות ת"ת ולכן סגי במה שקרא ק"ש על אתר.

ולהלכה כתב המשנ"ב בשם הב"י (סי' מ"ז סק"י"ז) דאם לא בירך ברכה"ת ובירך ברכת אהבה רבה וקרא ק"ש צריך לשוב ולברך, דבעינן לימוד תורה בנוסף לק"ש. עכ"ד. ולכאורה הדברים סתרי להני דס"ל דעיקר מצות ק"ש הוא מצד מצות ת"ת. וצ"ע.

ונראה עפ"י מש"כ האור שמח (הל' ת"ת פ"א ה"ב ד"ה ובוזה) דגם למ"ד מצוות אין צריכות כונה, מ"מ צריך שיהיה יודע בעת קריאתו שמע שזהו ד"ת ובהכי יוצא בק"ש גם יד"ח מצות ת"ת. ולכן אמר רבא (מנחות צט): דדבר זה דבעינן כוונה למצות ת"ת מצוה לאומרו בפני עם הארץ שבה ידעו שלומדים תורה בק"ש ומקיימים גם מצות ת"ת. יעו"ש. ולפי"ז י"ל דהגמ' בנדרים הנ"ל מיירי היכא שידע ומכוון בשעת ק"ש גם לשם מצות ת"ת, ובזה אמרין דיוצא בק"ש גם יד"ח ת"ת, משא"כ המשנ"ב מיירי בסתמא כשקורא ק"ש כדרכו דבזה אמרין דהוי רק כתפילה כיון שאינו אומר זה לשם לימוד, וכש"נ שם בדבריו.

דינא פסיקתא הוא דאם לא בירך ברכת ברכה"ת יוצא בברכת אהבה רבה, במכוון לצאת בברכה זו, וכי הב"י א"ח סמ"ז סק"ז דצריך ללמוד אחר התפילה, דק"ש שיוצא בה ידי חובה, אי"ו לימוד תורה אלא תפילה ותחנונים, וילה"ק טובא ע"ד הב"י מהא דשינוי במנחות צט: דהקורא ק"ש קיים "לא ימוש" ומבו' דמקיים בק"ש מצות ת"ת.

ועויל"ע דבנדרים ח. איתא האומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, ופרכי' והלא מושבע ועומד מהר סיני, ומסקינן לשינויי דאי בעי פטר נפשיה בק"ש שחרית וערבית, ומשמע דמקיים בק"ש מצות ת"ת.

ועויל"ע דבברכות כב. מבו' דאין דברי תורה מקבלין טומאה, ולכך מותר לבעל קרי ללמוד, וברבינו יונה יג: מדפ"ר כ' דלא אמרו אלא בק"ש בלבד, אבל בשאר דברי תורה בעל קרי אסור, ובב"י א"ח ריש סי' פ"ח הרבה לתמוה ע"ד, ומשמע שם בב"י דהסכים בעיקר מש"כ רבינו יונה דק"ש אינו מקבל טומאה, כיון דאין ד"ת מקבלין טומאה, וצ"ע דהב"י כ' דק"ש אינה ד"ת, אלא תפילה ותחנונים.

וצל"פ דבק"ש אינו מקיים מצות ת"ת, כיון דקוראו **לשם מצות ק"ש**, אבל חשיב **שלומד תורה** כיון דקורא בדברי תורה, ומקיים "לא ימוש" כיון שעוסק בדברי תורה, ובכך התורה לא משה מפיו, וכן מיחשב דברי תורה לענין שאינו מקבל טומאה, אבל לגבי ברכת התורה לא מהני, כיון דלברכת התורה שהוא לפום פשטיה ברכת המצוות, צריך שבלמודו **יקיים מצות ת"ת**.

אמנם עצ"ע דבברכות י: מבו' דגדול הקורא קריאת שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה, והק' הראשונים שם דמאי רבותא, הרי בק"ש מקיים גם מצות ת"ת וגם מצות ק"ש, ומבואר בראשונים דבק"ש לא רק עוסק בתורה, אלא דמקיים מצות ת"ת, וזה דלא כהב"י.

ואפשר ליישב דהוא פלוגתא בין הבבלי להירושלמי, דבירושלמי ברכות פ"א ה"ה גבי הדין דיוצא בברכת אהבה רבה ידי ברכה"ת איתא, והוא ששנה על אתר, ולשנות לא משמע ק"ש, דא"כ מאי רבותא, הרי בלא"ה קורא ק"ש, ומבו' בירושלמי דק"ש אינה ת"ת, וכן הוכיח הב"י מהירושלמי.

והבבלי נקט דהוי ת"ת, דבברכות יא: מבו' דנפטר בברכת אהבה רבה, ולא הוזכר כלל דצריך לשנות על אתר, דסבר הבבלי דבק"ש מקיים מצות ת"ת, והב"י העמיד דבריו על דברי הירושלמי.

ויעוין ברמב"ם דהשמיט הדין דמקיים בק"ש "לא ימוש", וגם השמיט הדין דהאומר אשכים ואשנה פרק זה אשנה מסכתא זו נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, ואפשר דנקט דהוא מחלוקת בבלי וירושלמי, ודרכו של הרמב"ם לפסוק כהירושלמי כמש"כ הראב"ד פ"ג מק"ש ה"ז והמהרי"ק ס' ק'.

ועל דרך צחות יל"ב השמטת הרמב"ם, דבהא דאמר' דבק"ש קיים "לא ימוש" איתא, ודבר זה אסור לאמר בפני עם הארץ, וכיון דאסור לאמר בפני עם הארץ השמיטו הרמב"ם, ועי' שו"ע י"ד סי' קכ"ד סט"ז וע"ע שם סי' ק"ס סט"ז.

אולם יל"ע דבירושלמי בברכות פ"א ה"ב איתא אמר רבי יוחנן בשם רשב"י כגון אנו שעוסקים בת"ת, אפילו לק"ש אין אנו מפסיקין, ומסקי' שם דהטעם הוא כיון דזה **שינון וזה שינון**, [ועי' בשבת יא: **דרבי יוחנן** אמר דרשב"י וחביריו היו מפסיקין לק"ש, וצ"ע].

ומבו' בדברי הירושלמי דכל מצות ק"ש ביסודה היא **רק** מצות ת"ת, ולכן אפי' שמבטלים ת"ת מפני מצוה, מ"מ לא ביטלו לק"ש, וצ"ב דא"כ מה טעם צריך לשנות על אתר, הרי בק"ש מקיים מצות ת"ת.

ועויל"ע דהמ"ב סי' מ"ז סק"י הביא דעת האחרונים דאין להפסיק בדיבור בין ברכת התורה ללימודו, כמו בכל שאר ברכות דאין להפסיק בין הברכה לעשיה, ולדבריהם צ"ב מה טעם היוצא ברכה"ת בברכת אה"ה, יכול ללמוד אחר התפילה, הרי התפילה הוי הפסק, ואמנם הב"י לשיטתיה דכ' דהנכון שלא להפסיק ביניהם ומ"מ אם הפסיק אין בכך כלום כמבו' בשו"ע שם ס"ט, א"כ לכך פי' דברי הירושלמי דיכול ללמוד אחר התפילה, אבל לדברי האחרונים צ"ע היאך יפרנסו דברי הירושלמי.

ויש לפלפל, דהנה עיקר כוונה הוא בפסוק ראשון, כמבו' בשו"ע סי' ס"א דנהוגין לקרות פסוק ראשון בקול רם כדי לעורר הכונה, וכן מבו' ברמב"ם פ"ב ה"א דכ' דאם לא כיון לבו בפסוק ראשון לא ייד"ת, ובשאר פסוקים אם לא כיון ייד"ת, ואפשר דהטעם בזה, דהב"י סו"ס"י ס"ג הסיק דק"ש דרבנן, ורק פסוק ראשון הוי דאורייתא, וכ"מ ברמ"א סו"ס"י מ"ו.

ונר' דפסוק ראשון דהוי דאורייתא, הוי **מצות קבלת עול מלכות שמים**, וצריך לכוון לקבל ע"ע עומ"ש, ושאר פסוקים דהוי דרבנן, הוי **מצות ת"ת**, ות"ת שבכתב אי"צ להבין המילות כמש"כ השו"ע הרב בהל' ת"ת.

ולפי"ז אפשר דהגם דר"ש וחביריו לא היו מפסיקין לק"ש, כיון דת"ת שינון וק"ש שינון, מ"מ היו קוראים פסוק ראשון, כיון דהוי מצות קבלת עומ"ש, ומבטלים ת"ת מפני מצוה, ועפי"ז אפשר לפרש דברי הירושלמי, דצריך לשנות על אתר פירושו, דצריך להרהר בד"ת בין אהבה רבה לק"ש, ולדעת הגר"א דצריך לברך גם קודם שמהרהר בדברי תורה, ולא נפטר בק"ש, הגם דהוי ת"ת, כיון דפסוק ראשון הוי הפסק.

הרב ישראל איסר זית

איתא בפסיקתא הובא בילקוט תהילים פרק ל"ה על הפסוק 'כל עצמותי תאמרנה', בחזה, הציצית אני משים כנגד ליבי כל זמן שאני קורא קריאת שמע, שנאמר והיו הדברים האלו על לבבך, יד שמאלית, בה אני אוחז ציצית בשעת ק"ש, ע"כ.

ויש להסתפק אם מצוה זו היא מדיני קריאת שמע ששלמות קריאת שמע הוא כשאוחז הציצית בידו, או שזהו מדיני ציצית שראוי שיאחוז הציצית כשקורא את שמע.

והיינו דמחזק"ל שהוא מדין הק"ש, כי הרי הציצית היא למען הזכירה המביאה לעשיית כל המצוות, כמבואר בפסוקים בפרשת ציצית, וזהו חותם של עבדות להקב"ה, כמש"כ תוספות, מנחות מ"ג ב' ד"ה חותם, ומעתה י"ל שלכן ר"ל לאחוז הציצית בשעת קריאת שמע שיש בו קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות, שהוא מראה בזה במעשיו השלמה למה שאומר בדיבורו ומאידך יש לומר שהוא מדין הציצית, שיש לאחוז הציצית בשעת הקריאה להדגיש שמה שקורא עתה - קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות - זה נרמז גם בציצית ועי"ז תתחזק הרגשתו וזכירתו להמצוות על ידי הציצית, [וכעין שמצינו להמנהג לקרוא ד' פרשיות (וק"ש) כשהתפילין עליו [עיין מגילה י"ח ב' וברש"י ד"ה מיגרס], ובזה מתחזק ידיעתו בטעם מצות תפילין שמשעבד עצמו להקב"ה, מלבד הדין מדיני ק"ש שיהיו תפילין עליו].

ויש להביא ראיה שזהו מדיני הציצית, ממה שהביא המרדכי, סוכה סוף פ"ג בשם הירושלמי שם, על הא דתניא שם מ"ב א', קטן היודע להתעטף חייב בציצית, ז"ל, לא סוף דבר להתעטף אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו, ואוחז בציצית כשורה בשעת ק"ש, עכ"ל. ועתה אם המצוה לאחוז הציצית בשעת ק"ש היא מצוה מדיני קריאת שמע ולא מדיני מצות ציצית אם כן למה מצוה זו תעכב על חובת החינוך למצות ציצית, הרי גם כשעדיין לא יודע הקטן לאחוז הציצית בק"ש, הרי הוא יודע לקיים את מצות ציצית בשלמות, אלא שחסר לו בפרטי מצות קריאת שמע, ומאי שייטא דמשום הכי יחשב שאינו מקיים מצות ציצית כראוי שיפטר מדין חינוך למצוה זו, אלא מוכח דהוא מדיני ציצית, וכיון שאינו מקיים את פרטי מצות ציצית כראוי אינו בתורת חינוך למצוה זו.

אמנם עיין בביאור הגר"א סי' ח' ס"ד על מש"כ השו"ע שם שלאחר העטיפה יחזיר שתי ציציתיו לפניו ושתיים לאחוריו, ציין הגר"א שם לגירסת ההגהות מיימו (פ"ג מציצית) בשם הירושלמי וז"ל, לא סוף דבר להתעטף, אלא להשליך שתי כנפות לאחוריו ושתי כנפות לפניו כשורה בשעת קריאת שמע, עכ"ל עיי"ש. וכפי הנראה לפי גירסא זו אין הקפידה בהא שיחזיק הקטן את הציציות בשעת קריאת שמע, אלא העיקר שלא יתן את כל הציציתיו לפניו, שאם עושה כן הוא מחסר בפרטי מצות ציצית שראוי שיהיה שתיים לאחוריו דוקא, [וכ"ה באמת מנהג הגר"א שלא לאחוז אלא ב' ציציות שלפניו בשעת ק"ש, כמבואר במעשה רב סי' כ"ט, ודלא כשיטת האריז"ל (הו"ד בכף החיים סי' מ"ח), שאוחזין את כל הד' ציציות], ולפי"ז לא התבאר כאן שהאחיזה בציצית היא מדיני הציצית, דשפיר י"ל שהוא מדיני הק"ש, אלא שיש קפידא שלא יבטל על ידי אחיזה זו, לפרטי קיום מצות ציצית.

והנה בעיקר האי דינא דהביאו הפוסקים מהירושלמי דאין חיוב חינוך בציצית עד שאוחזין כדן בשעת ק"ש, ליתא בבבלי, והרמב"ם והטוש"ע סי' י"ז לא הזכירוהו שיעכב בדיני חינוך לציצית, ורק הרמ"א הוסיף כן לתנאי החינוך לציצית, וי"ל בזה בדעת הבבלי, אפילו את"ל דאית ליה להאי מנהגא דאחיזת הציצית בק"ש, אכן סב"ל דזהו מדיני הק"ש ואינו מדיני הציצית ולהכי אינו בדין שיעכב בדיני חינוך למצות ציצית.

ובאמת סמך גדול יש לדבר לומר דכל האי דינא הוא מדיני הק"ש, דהא הפסיקתא הנ"ל שמביא להאי מנהגא מביא לזה מקרא ד'והיו הדברים האלו על לבבך' שפסוק זה נאמר בק"ש, ובאחיזת הציצית מביא את הדברים האלו שבק"ש [שהם קבלת עול מלכות שמים] על ליבו, הרי שזכינו בזה שזהו מדיני ק"ש וכמשנ"ת שבה שאוחז הציצית מראה בעצמו שמקבל עומ"ש. ובזה י"ל נמי בדעת השו"ע שהביא בסי' כ"ד ס"ב שמצוה לאחוז הציצית בשעת ק"ש, והביא את הרמז לדבר מהאי קרא ד'על לבבך, עיי"ש. דסב"ל שהוא מדיני הק"ש ולהכי אינו ענין לתנאי החינוך למצות ציצית.

אלא שהטור שם סי' כ"ד הביא שטעם מה שנוהגים כן הוא משום דכתיב 'וראיתם אותו, עיי"ש בב"י בארוכה, אשר נראה מזה דסב"ל להטור שזהו מדיני הציצית, [וכן מעיקר הא דסידר כן הטור בהל' ציצית, מבואר שהוא מדיני ציצית (והשו"ע נמשך בזה אחר סידורו של הטור אף שלשיתו הוא מדיני ק"ש)]. ולדעת הטור י"ל בהא דאינו מעכב לשיעור חינוך, דאפילו שהוא מדיני הציצית, מ"מ זה נחשב לדין נוסף בפרטי המצוה, והמצוה עומדת בשלמותה גם בלא פרט זה של האחיזה, ולהכי אינו מעכב לדין חינוך.

הרב אריה ליב שאר - ישוב

ראוי להעמיק בפשט הפסוק הזה כיון שהוא מיסודי הדת וגם כל יום מצווים לאומרו והכוונה בו מעכבת. והנה רש"י גדול המפרשים פירש וז"ל: ה' אלהינו ה' אחד. ה' שהוא אלהינו עתה ולא אלהי האמות, הוא עתיד להיות ה' אחד, שנאמר (צפניה ג, ט) כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' ונאמר (זכריה יד, ט) ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:

מבואר מפירוש רש"י שתוכן הפסוק הוא אמונה בגאולה העתידה שאנו מאמינים שאע"פ שכעת רק אנו מאמינים בו לעת"ל לבא כולם יאמינו בו. וזה פירוש לא ידוע כל כך.

והנה המזרחי שואל על רש"י שלפי"ז אין כאן שום מקור ליחוד ה' אלא שמודיענו שהוא עתיד להיות אחד לכל האומות ולא כמו עכשיו שיש לכל אומה ואומה אלוה בפני עצמו ואין הדבר כן שהרי יחודו יתברך ושהוא מצוות עשה למדוהו חז"ל מהפסוק הזה בברכות יג: ואמרו שצריך להאריך בד' של אחד עד שיגמור בכונתו שהוא אחד בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם:

ומבאר מחמת כך שרש"י רק דייק את הייתור של המילה אלוקינו וזה בא לרמז שה' שהוא אלוקינו עתה לעתיד לבא יהיה אלוקי כולם וכולם יודו שהוא אחד ואין שנים.

והנה לכאורה צריך להבין מה עומק קושיית המזרחי וכי לא מצאנו בכל התורה שרש"י מפרש אחרת מחז"ל לפי פשוטו של מקרא? ואולי כיון שהמזרחי הבין שדברי חז"ל יותר פשוטים בפסוק לא היה לרש"י לחלוק. אך זה דוחק.

ואולי יש מקום לומר שכל מה שרש"י חולק זה דווקא כשחז"ל אומרים דרשה בפסוק ורש"י רוצה לפרש לפי פשוטו אך כאן שחז"ל אמרו שזו צריכה להיות הכוונה בקריאת שמע ובדרך כלל לא צריך לכוון לדרשות רק לפשט הפסוק לכן מסתבר שרש"י לא יחלוק עליהם בפשט. אך זה קצת קשה שהרי שם חז"ל אומרים שצריך לכוון גם שה' שולט בד' רוחות השמים וזה ודאי לא מפשט הפסוק?

וצ"ל שבאמת כוונה זו היא רק להידור מצוה באמת כדמשמע מלשון הגמ': תניא סומכוס אומר כל המאריך באחד מאריכין לו ימיו ושנותיו ... ר' ירמיה הוה יתיב קמיה דר' [חייא בר אבא] חזייה דהוה מאריך טובא א"ל כיון דאמליכתיא למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים תו לא צריכת. משמע מלשון סומכוס שהוא רק הידור ולא עיקר המצוה. [אך בשו"ע סימן סא ס"ו כתב דין זה בלשון צריך ולא כתב שהוא רק הידור מצוה וצ"ב].

והערוך השלחן בסימן סא סעיף ד כתב וז"ל: בוודאי יש כוונות נוראות בפסוק "שמע ישראל", אך בפשטיותה הוא כמו שפירש רש"י. והביא שם את לשונו והוסיף וזה כל תקוותינו, שאז יתגדל ויתקדש שמו יתברך. מדבריו משמע שעיקר כוונת הקריאה היא רק אמונה בגאולה העתידה. ולפני כן בסעיף ג' הביא את דברי השו"ע שצריך להמליכו בד' רוחות השמים. ואולי שם זה רק הידור וכמו שכתבנו. וצ"ב.

והנה לפי פירוש רש"י יש מקום לפרש את הקשר של ברוך שם כבוד מלכותו לכאן לפי דברי הנפש החיים בשער ב' שכתב שכשאומרים ברוך אתה ה' אין זה לשון שבח והודאה אלא זו בקשה שיתרבה כבוד ה' וקדושתו בעולם. ולכן אחר קריאת שמע אומרים ברוך שם וכו', כי אחר שהכרזנו שאנו מאמינים בגאולה אנו מתפללים שהיא תבא, כי הריבוי הגדול ביותר של הקדושה יהיה בזמן הגאולה. והטעם שזה בלחש הוא מפני שזה לא חלק מקריאת שמע אלא בקשה שבאה בעקבות הקריאה. והסמיכה באמצע הפרשה כי הלב צריך לצעוק מיד אחר שאומר קר"ש את הבקשה הזו.

ב. והנה כסברת המזרחי הנ"ל כך דעת הרמב"ם שפסוק זה נלמדת מצוות האחדות כמוש"כ בפ"א מיסודי התורה הלכה ז וז"ל: לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר 'ה' אלהינו ה' אחד'. וכך הביאו בכמה סידורים בתור הכוונה הפשוטה.

והנה על שיטה זו יש להקשות ממה שאחז"ל האומר שמע שמע משתיקין אותו כי זה כשתי רשויות והרי כל הפסוק הזה הוא לומר שיש ה' אחד ואיך בו יקבל שתי רשויות.

אמנם לפירוש רש"י שהבאנו שה' אחד פירושו שלעת"ל לבא כולם יאמינו בו, מובן, כי לא מוזכר כאן בפסוק אחדות ה' במפורש ויש מקום לטעות בכונתו שסובר שיש שתי רשויות ואומר שלעת"ל כל העולם יאמינו במה שהוא מאמין.

ואולי גם לרמב"ם אפ"ל שכיון שאפשר לפרש את הפסוק אחרת אם הוא כופל זה נראה כאילו הוא מכוון פירוש אחר ולא יחוד ה'.

גדר ברכות ק"ש

הרב יוסף ויכברגר

בב"י סי' נט הוכיח מדברי הרא"ש דמותר לענות אמן אחר ברכת הבוחר בעמו ישראל באבהה. ומביא הב"י דברינו יונה והרמב"ם וע"ר פליגי וסברי דאין לענות אמן אחר אהבה רבה משום הפסק. וטעמו של הרא"ש דלא איכפת ליה להפסק ביאר הב"י בתרי אנפי. א' דכיון דאין מברכים אשר קדשנו במצותיו וציונו לקרוא את שמע מוכח דאין זו ברכת המצוות, וממילא לא איכפת לן בכך דהיה הפסק. ב' דעניית אמן אינה מהווה הפסק, ונמצא מוכח דעת רבינו יונה והרמב"ם דגדר ברכות ק"ש הוא כברכת המצוות, מחדשו להפסק בין הברכה לק"ש.

ובסי' סא הביא הב"י מתשו' הרשב"א דמי שקרא ק"ש בלא ברכותיה צריך לברך אח"כ ברכות ק"ש. וטעם הדבר דברכות ק"ש אינן כברכת המצוות דנימא דאם קיים את המצוה שוב אינו מברך, אלא הוא ברכה בפני עצמה ושפיר יכול לברכה אף בלא קיום המצוה של ק"ש.

והנה בפשטות היה נראה דהרמב"ם ורבינו יונה דסברי דברכות ק"ש הן כברכת המצוות, וסברו דלא כהרשב"א אלא אם קרא ק"ש בלא ברכותיה שוב אינו יכול לברך, וכמו כל המצוות.

ובשו"ע סי' נ"ט ס"ד כ' "ולא יענה אמן אחר סיום הבוחר בעמו ישראל באבהה משום דהוי הפסק". וביאר המ"ב "כמו שאסור להפסיק בין כל דבר מצוה או הגהה שמברכין עליו להברכה שלפניו".

וברמ"א צ"ן לסי' ס"א (ס"ג) דשם כ' דהמנהג לענות אמן אחר ברכה זו. וכ' המ"ב בס"ק כ"ה "והטעם דברכות ק"ש אינן דומות לשאר ברכות המצוות שהרי אין מברכין אקב"ו לקרות שמע אלא ברכות בפ"ע הן ותיקנו לברך אותן קודם ק"ש לכן אין חשש במה שמפסיק בינו לק"ש".

וא"כ מבואר דנחלקו הרמ"א והשו"ע בנושא זה האם ברכות ק"ש הן ברכת המצוות. דלשי' השו"ע הן ברכת המצוות ולהכי אין להפסיק בינו לק"ש וכשי' הרמב"ם ורבינו יונה. ושי' הרמ"א דאינן כברכת המצוות ומותר להפסיק וכשי' הרא"ש.

וע' סי' ס' ס"ב דפסק השו"ע "קרא ק"ש בלא ברכה יצא י"ח ק"ש וחוזר וקורא הברכות בלא ק"ש". וכ' המ"ב ס"ק ג' ר"ל וכו' מי"מ ידי חובת ברכות לא יצא ויכול לברך בלא ק"ש כי לא נתקנו דווקא על ק"ש שאינו מברך אקב"ו. והיינו דפסק כהרשב"א הנ"ל.

והשתא קשה טובא דנמצא דהשו"ע סתר דבריו, דלענין הפסק בין הברכה לק"ש פסק דאסור להפסיק ומשום דהוי ברכת המצוות, ולענין לומר ברכות ק"ש בלא קיום מצוות ק"ש פסק דאפשר לאמרם ומשום דאינן ברכת המצוות.

והמבואר שי' השו"ע בזה, דבאמת גם אחר שנתבאר דברכות ק"ש גדרן הוא ברכת המצוות, אך עדיין יש לחקור האם כל יסוד תקנת וחייב ברכות אלו הוא רק משום חיוב אמירת ק"ש, או דברכות אלו נתקנו לאמרם אף מחמת עצמם מצד סדר התפילה אף בלא חיוב אמירת ק"ש, אלא שהשתמשו חז"ל בברכות אלו כברכת המצוות למצוות ק"ש. אשר לפי צד שני זה נמצא דתרי דיני הוא דאיכא כברכות ק"ש, ברכת המצוות על מצוות ק"ש, וסדר התפילה. וא"ש היטב לפ"ז דהגם שסובר השו"ע דברכות ק"ש יש לה גדר של ברכת המצוות, מ"מ גם אחר שעבר זמן ק"ש חייב לברכה, הגם שאין כאן כבר ברכת המצוות, אך מ"מ יש כאן את החיוב משום סדר התפילה.

וע' לשון המאירי ברכות יא: ד"ה והרי למדת שכ' בתו"ד 'שאין ברכות אלו בדין שאר ברכות המצוות שאומר אשר קדשנו במצותיו וצונו שאם לא קיים את המצוה תהא הברכה לבטלה, אלא ברכות אלו עיקרן לעצמן נתקנו ראשונה למציאות היום והאור ושניה לחיוב תורה, אלא שמאחר שנתקנו יסודם לפני שמע והפקיעו בהם מלבדך אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את שמע. ומ"מ מי שלא ידע הברכות וידע את שמע, מברך לפני קריאתה אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את שמע וכו'.

ומבואר בדבריו ככל הנ"ל, דק"ש מחייבת ברכה ככל המצוות, ומתקיים זה בברכות ק"ש, ואפ"ה יש לאומרן אף היכא שאינו מקיים חיוב אמירת ק"ש ומשום דעיקרן לעצמן נתקנו.

ועפ"ז לכאוי נראה דלשי' השו"ע דברכות ק"ש יש להן גם דין של ברכת המצוות, א"כ מי ששח בין ברכת אהבה רבה לק"ש, צריך לחזור ולברך, שהרי יש לו הפסק בין הברכה למצוה. עוד העיני הר"ד ישראל לבנטל שליט"א דלשי' השו"ע לכאוי אין לקרוא את שמע קודם התפילה כפי שעושים פעמים רבות בכדי להספיק לקרוא ק"ש בזמנה, שהרי דינא הוא דאסור לקיים מצוה בלא ברכה וכדמצינו דערום לא יתרום, וא"כ היאך יש לו היתר לקרוא ק"ש בלא ברכותיה. ואם אכן אוחד הוא בזמן כ"כ סמוך לסוף זמן ק"ש דאין לו פנאי אף לברך, שמה שפיר דמי, אך כשיש לו שהות אף לברך, מה"ת דיהיה מותר לו לקרוא בלא ברכה. וכמו"כ הנוהגים לקרוא ק"ש קודם סוף זמן ק"ש של מג"א לכאוי נכנסים לבעיה זו. ולא מועיל להם התנאי שעושים דכל קריאתם היא רק להצד שהלכה כהמ"א, שהרי סו"ס אם רוצים הם לקיים החיוב כשי' המ"א, א"כ חייבים הם לברך. ויש לעיין בזה.

חיוב ברכות ק"ש

הרב יעקב הירשמן

א. במתני' ברכות י"ג א': **היה קורא בתורה** [פרש"י פרשת ק"ש] **והגיע זמן המקרא** [פרש"י זמן ק"ש] **אם כיון לבו יצא**. וכתבו שם התוד"ה היה וכו', בזה"ל: בירושלמי אמרינן זאת אומרת ברכות אינן מעכבות דאע"פ שלא אמר שהיה לפניו ושתים לאחריה יצא דאם לא כן תקשי מאי מהני אם כוון לבו הרי לא בירך תחלה. ואת"ה הא בפ"ק (ד' יב) מסקינן סדר ברכות אין מעכבות הא ברכות מעכבות. וי"ל דהתם איירי בציבור. דיקא נמי דקתני אמר להם הממונה.

וכחילוק התוס' אכן הביא הב"י (סימן ס') מהרא"ש והרשב"א בשם רב האי גאון. ותמה הב"י שלא הזכיר זאת הטור, דהטור הביא בשם רב האי שהברכות מעכבות, וסתם בכל גווני. והט"ז (סימן ס') כתב ליישב דיש ט"ס בטור ובאמת הביא הטור כן לחלק בין יחיד לציבור בשיטת רב האי.

ג. הב"י מביא הרשב"א דמסקי: ויש מקצת הגאונים שאמרו דבין ביחיד בין בציבור אין מעכבות כסתם מתניתין דהיה קורא דלא חלקה בין יחיד הקורא לציבור הקורין וכן נראה בעיני כדבריהם. וכך הכריע השו"ע סימן ס' סעיף ב' (כמש"כ הט"ז שהכריע השו"ע כמסקנת הרשב"א).

אף דהשו"ע פסק "קרא קריאת שמע בלא ברכות יצא ידי חובת קריאת שמע" מ"מ כתב השו"ע: "וחוזר וקורא הברכות בלא קריאת שמע", וביאר הגר"א: רוצה לומר, אף על גב דאינן מעכבות לקריאת שמע ויצא ידי חובת קריאת שמע אף אם לא בירך כלל, מכל מקום ידי חובת ברכות לא יצא ויכול לברך בלא קריאת שמע, כי לא נתקנו על קריאת שמע, שאינו מברך וצונו. (וכל ביאור הגר"א מובא בב"י בשם הרשב"א בתשובה).

ד. מי שקרא ק"ש בלא ברכותיה דק"ל בשו"ע שיצא ידי ק"ש, ואח"כ קורא הברכות לצאת ידי הברכות וכו"ל שאין הברכות תלויים בק"ש שאין אומר וצונו, יש לדון האם כשאומר הברכות יקרא עוד הפעם ק"ש. והמחבר כתב **"ונראה לי שטוב לחזור ולקרות קריאת שמע עם הברכות"**. וביסוד טעם השו"ע שטוב לחזור ולקרות ק"ש, נחלקו הפמ"ג והגר"א, דהפמ"ג כתב דכונת השו"ע בזה משום שחושש לדעת רב האי שפוסק דלא יצא כתקונה בלא ברכות עכ"ל. [וע"ש שיטת הגר"א בזה]. והביאה"ל (ד"ה ונ"ל) מתמיה עליו, והוא לפלא דהלא אפי' לדעת רב האי חסדא אינו מעכב כלל ומכיון שחוזר אחר ק"ש הברכות יצא ידי חובת ק"ש כתיקונה עיין בב"י.

ומבואר דלהפמ"ג יוצא לדינא, דרק בציבור חוזר על ק"ש, דהלא הבית יוסף סובר לדעת רב האי ביחיד יוצא בלא ברכות כלל. ואמנם הביאה"ל משיג מסתימת השו"ע שאפילו יחיד חוזר וקורא ק"ש עם הברכות הרי דלא כהפמ"ג, אבל עכ"פ לכאוי מתבאר מהביאה"ל כנ"ל דלהפמ"ג אין יחיד חוזר וקורא ק"ש.

ה. והנה בתחילה הבנתי שציבור הכוונה כפשוטו אף שכ"א מהציבור אומר בעצמו ואין אחד מוציא כולם. ולפ"ז יוצא לפי המצוי שקוראים ק"ש ביחידות שלא לאחר הזמן ק"ש ח"ו, ואח"כ הולכים להתפלל בציבור אחרי זמן קריאת שמע, להפמ"ג יש לומר שא"צ לחזור לקרות ק"ש, דהרי כבר קראה לק"ש ביחידות שגם רב האי מודה שיצא ואין הברכות מעכבות, ומה שעכשו מתפלל עם הציבור אי"ז סיבה שיצטרך לחזור על ק"ש וברכותיה, דהרי כבר אזדא ליה זמן ק"ש, וכן מבואר בביאה"ל (ד"ה ונ"ל) דלהפמ"ג קרא תוך ג' שעות והברכות אחר ג' שעות, אינו חוזר וקורא ק"ש.

ומשמע מהביאה"ל דאם מתפלל בציבור תוך זמן ק"ש, אף שכבר קרא ק"ש ביחידות (כמו שנוהגים הרבה יראים לצאת כל השיטות), מ"מ עכשו שחוזר ומקיים מצות ק"ש בציבור חוזר הדין שהברכות מעכבות ואין יוצא ידי קריאת בלי הברכות, ורק מאופן זה איירי המחבר, וצ"ע איך חוזר וניעור שצריך לקרות עוד פעם ק"ש, אחרי שכבר יצא ידי חובת הקר"ש?

ולפי מה שעוררני דציבור הכוונה שאחד מוציא אחרים [וכדלקמן], לק"מ, וכדלהלן: מי שקרא בעצמו ק"ש לפני התפילה בודאי יצא וא"צ להפמ"ג לחזור לומר ק"ש עם הברכות, ורק מי שיצא ק"ש לבד בלי ברכות ע"י שאחד מוציא רבים, ואח"כ הולך להתפלל, אז להפמ"ג יחזור ויקרא ק"ש כי מה שיצא אחרים לפני התפילה אינו מספיק מפני שהיה בלי ברכות, ובציבור בלי ברכות לרב האי אינו יוצא ידי ק"ש.

ו. הנה אם נבין דין "ציבור" כפשוטו וכאמור, יש מקום לדון מי שנכנס לבהכ"ס ומצא ציבור קוראים ק"ש, והיות וראה שהזמן מתאחר נתכונן לצאת ידי ק"ש ביחד עם הציבור, אף שהוא עדיין לפני תפילה בכלל. דלרב האי לא יצא יד"ח ק"ש דציבור יוצאים דוקא עם הברכות, נמצא שעדיף שיצא לחוץ ויקרא ק"ש ביחידות דאז יוצא לרב האי, (ובפרט להפמ"ג שהשו"ע חושש לצאת ידי שיטת רב האי בודאי צריך לזוהר בכך), וצ"ע לדינא.

ועוררני ד"ציבור" הכוונה שאחד מוציא אחרים בק"ש, דלא יתכן לפרש שעצם זה שקורא בציבור גורם שהברכות מעכב, דל מהכי את הציבור ויוצא שפיר וכומו יחיד. ולפ"ז בזמנינו שכל אחד קורא בעצמו לא מתחיל כל הנידון.

א. צ"ב מה שזמן ק"ש לכתחילה לפני הנץ, ודלא כשאר המצוות שזמןן לאחר הנץ.

ב. גם צ"ב מה שזמנה ג' שעות ולא מצאנו כן בשאר מצוות.
ג. מדוע המדקדק בק"ש מצניץ לו גהינום ולא מצאנו כן בשאר מצוות.

ד. הקורא ק"ש בלא תפילין כאילו הקריב עולה בלא מנחה, וצ"ב מה ענין ק"ש לקרבנות.

ה. ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי, ואיתא בתרגום שהמן רצה לתלות למרדכי בזמן ק"ש. וצ"ב.

ו. קלי קלי למה עזבתני. איתא במדרש שזהו ק"ש שקורין ישראל ב' פעמים ביום ובערב ובזכות זה נושעו בימי מרדכי וצ"ב למה דווקא ק"ש.

ז. מעוות לא יוכל לתקון ואיתא בחגיגה שזה המבטל ק"ש ותפילה אפי' פעם אחת, וצ"ב מ"ש מכל המצוות.

ח. והמים להם חומה מימינים ומשמאלם. ואיתא במדרש מימנם זה ק"ש ומשמאלם זה תפילה. וצ"ב הקשר בין ק"ש לתפילה.

ונראה לבאר, דאיתא בדברים זוטא וז"ל למה קורין שמע בבוקר ובערב וכו' משל לחכם שהיה לו בן והיה מעלה לו ב' סעודות בכל יום, אחת בבוקר ואחת בערב, אחר ימים ראה החכם את בנו שהעני ולא היה יכול לעשות כשם שהיה למוד, קרא לו אביו ואמר לו, בני יודע אני שאין בך כח לאותן ב' סעודות שהיית מביא לי, איני מבקש ממך, אלא שאתה שומע אותי דורש בביהכ"נ ב' פעמים ביום והוא ערב לי כאותן ב' סעודות שהיית מעלה לי, כך אמר הקב"ה לישראל לשעבר הייתם מקריבים לי ב' פעמים ביום את הכבש האחד תעשה בבוקר וגוי' וגלוי וידוע לפני שביהמ"ק עתיד ליחרב, ומכאן ואילך אי אתם יכולים להקריב קרבנות אלא מבקש אני תמורתן של קרבנות שמע ישראל בבוקר שמע ישראל בערב ועולה לפני יותר מכל הקרבנות עכ"ל. [וצ"ב שהרי יש כבר תפילות כנגד קרבנות. ויבואר לדמיה].

ואיתא בתהילים לדוד שמעה ה' צדק וגוי' ואיתא בירושלמי צדק זו צדק, וצ"ב מה ענין צדק לק"ש, ובפני משה כתב שזה צדקה שמשכימין לקרוא ק"ש, וקשה לי, שהרי על כל המצוות נאמר וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות וגוי'.

ונראה, דכתוב בישעיה צדק ילין בה, ואחז"ל שתמיד של שחר מכפר על עבירות של לילה, ושל ביהער על של יום, ונמצא של לן אדם בירושלים ועבירה בידו והוה צדק ילין בה. ע"כ.

ונראה, דכיון דק"ש הוא תמורת התמיד וכנ"ל, ממילא ק"ש נקרא צדק, שהרי מכפר כמו תמיד. וכיון שק"ש של שחרית מכפר על הלילה זמנו לפי הנץ סמוך ללילה, ורק ג' שעות, וכיון שמכפר מצנן הגהינום, והמן ידע שק"ש זה תמורת קרבן ולכן נזדדו לפני הקפדה [ולכן עיכבו את בניית בית המקדש] על הלילה, ולכן נושעו בזכות ק"ש שהיה להם כפרה [כפורים כפורים] והמבטל ק"ש זה מעוות כי המכפר הלך זמנו, ויש קשר בין ק"ש לתפילה ששניהם בגדר קרבן.

ובזה נראה לבאר, מה שבגיטין ז' א' מבואר שק"ש מועיל לסלק האויבים והיינו מפני שהצרות בגלל עבירות, וכשיש כפרה ליכא צרות. וכן בפי' שופטים שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה ואחז"לן שבזכות ק"ש נושעים במלחמה וזהו שמע ישראל.

ואיתא בילקוט ראובני ששרה אמנו קראה ק"ש בפטירתה ויש לפרש דכיון ששמעה שיצחק נזדמן לעקידה, בקשה למסור נפשה כקרבן וק"ש מכפר כקרבן, וכמו חנה לאחר שנהרגו ז' בניה.

ומ"מ ק"ש אין זה כעומד לפני המלך, ובהוה הוא שונה מתפילה שהיא עבודה.

ונראה שבק"ש הגדר הוא שהאדם עצמו כקרבן וכמו מעשה סמיכה שחושב שהיה ראוי לבואר עליו מה שנעשה לבהמה [כמש"כ הרמב"ן] ובהוה האדם מכשיר עצמו להתפלל ולעמוד לפני המלך להיות ראוי להתפלל כנגד קרבנות, ואולי גם זה בכלל תכף לגאולה תפילה, והיינו על דרך תכף לסמיכה שחיטה.

ובזה מבואר המדרש בקה"ד ד' (בסופו) שחביבה ק"ש בעונתה מאלף עולות שהכסיל זוכה ע"כ והיינו שבק"ש האדם עצמו כקרבן והכסיל מביא קרבן ולא חושב, אבל תפילה זהו גדר אחר וכנ"ל שהוא כנגד קרבן.

ובזה מבואר, כי אם שמור תשמרון את כל המצוה. זו ק"ש כדאיתא במדרש, והיינו שהאדם כקרבן ומבטל כולו להקב"ה ומתכפר לו ועי"כ קיימים כל המצוות.

ונראה שזהו הטעם לה' ימים שנהגו להשכים שבהם צריך במיוחד, ר"ה ויוה"כ הו"ד פורים [כפורים] ותשעה באב, ולכן משכימין לקרוא ק"ש בזמן היותר ראוי שהוא תמורת קרבן.

ובזה מובן, והוא יושב פתח האוהל כחם היום, ואיתא בב"ר מ"ח ז' שאמר לו הקב"ה שב ואתה סימן לבניך שהם יושבים בק"ש ואני עומד ע"כ וקשה דבמק"א פי חז"ל זה כלפי דינים ולא משמע דהוי פלוגתא, ויש לומר דמשפט דינים זה צדק, וק"ש זה צדק וכנ"ל, וכל מקום שיש צדק יש השאת השכינה. ועי' ברכות י"ד ב', ט"ו א', שקריאת שמע כקרבן. ואיתא בירושלמי שכל הקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר ומובטח לו שהוא בן העוה"ב ע"כ והיינו שיש לו כפרה כקרבן יותר מכל הקרבנות וכנ"ל. ואפשר שלכן נצטער רע"ק כל ימיו מתי ימסור נפשו בשמע ישראל, והיינו שזהו יסוד שמע ישראל להרגיש כקרבן שמוכן למסור נפשו להקב"ה.

כנישתא חדא שע"י משמרת השלום

איבעיא להו

בספר 'תשובות וכתבים' מהחזו"א סי' ע"ה, הביא משמיה החזו"א דעל מעשה שקבעה לו התורה שם איסור, עובר עליו רק משום האיסור התוא, ולא על איסורים אחרים ששייכים באותו מעשה. ועל כן במלאכות 'אורג' ו'טווה' שבשבת לא חייב נמי משום 'בונה'. וכן כשמדבר לשה"ר לא עובר נמי על ביטול תורה, (זהו דלא כהח"ח בפתחה עשין י"ב).

וצ"ע טובא, דהא איסור ביטול תורה הוא שלא עוסק בתורה באותו הזמן, ועובר על זה גם אם יושב ודומם, ואילו בלשה"ר האיסור הוא בדיבור או בשמיעה, וא"כ אי"ז ב' איסורים על מעשה א', אלא זה ב' מחייבים נפרדים, ואמאי לא עובר בתרווייהו, וצ"ע.

הרב יהושע אייזנשטיין

ויש לומר

במה שהקשה הרב י. רובין בגליון קנ"ד עמש"כ רש"י במשול"ז ז"ל, אל תריב עם אדם [חנם], להתלונן עליו. אם לא גמלך רעה, שעבר על המצוה הכתובה בתורה ואהבת לרעך כמוך, ומי שהוא רשע רשאי אתה לשונאו, עכ"ל. והרי הח"ח (ד', ו') כתב לדניא, דאין יוצאים מכלל עמיתך א"כ חזר על החטא כמה פעמים, עיי"ש. ועוד כתב הח"ח (ה' א' וסק"ה), דבחטאי בן אדם לחבירו אין יוצאים מכלל עמיתך, ומדוע רש"י לשונאו עבר על מ"ע דאהבת לרעך כמוך.

הג"ר ישראל ויינמן ראש בית הוראה לעינינו באל"ח כתב, שלחומר הקושיה י"ל הדנה שי' היראים (קנ"ו ור"י) דמומר לתיאבון גם יצא מכלל עמיתך, ועיין ב"י יו"ד רנ"א שכ' כן בדעת הרמב"ם והביא כן מעוד כמה ראשונים ועפ"י פסק כן בשו"ע שם. וכיין קובץ שיעורים (ב"ק אות ק"ד), שכ' שאפי' בפ"א חשיב מומר לתיאבון. אכן עיי"ש בפתחי תשובה בשם הבכור שור, דדעת התוס' ע"ז כ"ו ב' דדוקא משומד להכעיס יוצא מכלל עמיתך, וכן מכריע הגר"א שם.

ומעתה אי נימא דרש"י סב"ל כהיראים, אין להקשות עליו מדברי הח"ח, דהח"ח פסק (אהבת חסד פ"ג ב') כהפ"ת והגר"א ולהכי כתב דרק משומד להכעיס יוצא מכלל עמיתך, אבל לשי' היראים [אליבא דהקוב"ש] אפי' בפ"א ולתיאבון, יוצא מכלל עמיתך. [ונמה שמצריך הח"ח שיעבור כן כמה פעמים זהו ע"פ השי"ן יו"ד רנ"א סק"א, ועיין בזה בארוכה בספרו 'משנת ישראל סי' י' אות ה' ז'].

אמנם ביותר נראה מדיוק לשון רש"י דמיידי דרשאי אתה לשונא למי שעבר על מצות 'ואהבת', דבזה יודה השי"ך אליבא דהיראים דפ"א שעבר לתיאבון מותר לשונאו, והענין הוא דבאופן שאחד עבר על מצוה בינו לבין חבירו הרי ידוע לו מה שחברו חטא כנגדו וממילא ג"כ ידוע לו שלא חזר בו ממה שחטא כנגדו, ולכן מותר לשונאו לבבו, אבל להרע לו בפרהסיא כיון שכלפי העולם עדיין לא יצא מכלל עמיתך הרי הוא כשאר יהודי כשר, וכעין מש"כ הח"ח (ד' ס"ק י"ד) כשראה אחד שעשה עבירה מפורסמת, ולשי' היראים ה"נ אם רואהו שעשה עבירה לתיאבון.

הרב י. ר. כהן כתב, שאפשר שרש"י מדבר רק באופן שעבר כמה פעמים במזיד על מצות 'ואהבת' אע"פ שהוא ידע שזה חטא. ועוד נראה שהתיר רש"י אלא לשונא אותו, אבל לא לדבר עליו לשה"ר ולצער אותו וכדו', וזהו ע"פ מה שחילק הח"ח (ד' סק"י"ד) שיש שיצאו מכלל 'אחיק' ועדיין לא יצאו מכלל 'עמיתך', עיי"ש, ולהכי לגבי שונאה אין איסור אלא במי שהוא בכלל 'אחיק' כמ"ש 'לא תשנא את אחיק', אבל לגבי לשה"ר ואונאה אין להתיר אלא במי שיצא מכלל 'עמיתך'.

הרב י. לסיצין כתב, שמה שכתב רש"י 'מי שהוא רשע רשאי אתה לשונאו' כוונתו להדגיש ענין נוסף שאת הרשע [שיצאו כדן מכלל עמיתך], אותו מותר לשונא אפילו אם לא גמלו רעה, ומש"כ רש"י שגמלו רעה שעבר על מצות 'ואהבת', כוונתו לאפוקי אם גמלו רעה כדן, שבאופן כזה לא יצא מכלל עמיתך, אסור להתלונן עליו.

נושאים ונותנים

במה שהובא בשם הרב ח. הסגל בגליון קנ"ג ליישב מדוע אין לפני עור כשמספר לחבירו דבר הנשמע באפ"ת, כיון דאין זה תרי עברי דנהרא, אכן צ"ע שהעירווה מהח"ח ב' י' דיש בזה לפני'ע, ויש לפרש בדבריו דחשיב תרי עברי דנהרא כיון דהאיסור אינו מזומן לפניו עתה, כיון דעתה אין כאן אדם אחר שיספר לו, רק בעתיד משתמא ישמע, ויש כאן קיבוי של האיסור שכמדומה מבו' בספרים שאסור משום לפני עור.

בעיקר הקושיה, ציין הרב מיכאל ברוך קופר לס' עלי באר כלל ב' אות כ"ב וכ"ג, ולס' חלקת בנימין שם ס"ק ל"ה מה שהאריכו ליישב קושיה זו.

תשובות ותגובות יתקבלו בברכה, בדוא"ר: il@orange.net.il ז3115

שמע ישראל - המשך מעמ"ב 8

שאלו ילדים מבתי חרדיים. אלו המילים החרותות בלב, בנשמה, בדם, של כל יהודי מאמין.

אך הפלא הוא שבר"פ עקב (פ"ט פ"א), משה רבינו פונה לעם ישראל במילים "שמע ישראל, אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך" וגו'. מדוע כאן פנה אליהם בכזו לשון "שמע ישראל"? וכן, הכהן כשהוא פונה אל העם היוצאים למלחמה "ונגש הכהן ודבר אל העם ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה".

כשיצאים למלחמה פונים אל העם באותם המילים: "שמע ישראל". כנראה שבזמן ההכנות למלחמה הלב חרד מפני הבאות, יש פחד, יש מורא מה יהיה גורל המלחמה, ופוחת משה רבינו "שמע ישראל!"

המלחמות הקטנות מאחורינו. אבל המלחמות הגדולות והאמיתיות לפנינו. וכדאי לכל אחד לקרוא לעצמו בקול תרועה גדולה "שמע ישראל" אתה יוצא היום מהשיבה הקדושה למלחמת בין הזמנים הנורא, אל יך לבבך, אל תירא ואל תפחד מפני האויב הגדול הוא יצר הרע וחילולו.

כי ה' עמך בכל אשר תלך. עשה אתה את שלך בגדלים, בסייגים, בקבלות, בהתרחקות מלחברים רעים, בהתרחקות מנסיונות קשים. ותראה אך תחזור להילכ הישיבה הק' בחודש אלול יותר מחוזק, יותר בן עליה, יותר קדוש ויותר מרום, והסיפוק ימלא אותך על כל גדולתו. חזק ואמץ ותהיה לכן חיל וגבור מנצח בנצחון אמיתי וקיים.

מלחמתה של תורה

במה שהסתפק **הרב שמואל קרפף** מה יהיה הדין כשיבא המשיח במהרה, ואחד אוחז באמצע תפילת שמו"ע, והנה נודע לו שהגיע משיח צדקנו, היאך יסיים את תפילתו, האם יאמר את ברכת את צמח דוד, ולירושלים עירך, וכו'. וכן כשאוחז באמצע בהרמ"א.

לגבי בהרמ"א כתב **הרב דניאל י. גולדשמידט** רב קהילת אשכנז, שהתחיימה אינה לבטלה, כי ברכת בונה ברחמי ירושלים היא בלשון הווה, ושייך גם אחרי בנין בית המקדש, ולענין גוף הבקשה בברכת "רחם" מבקשים על העתיד, שימשיך להתקיים לנצח נצחים, וזה שייך גם אחר ביאת המשיח. ומצינו בנביאי יהושע ועוד מקומות, שגם אחרי הבטחות של הקב"ה צריך תפילה.

ולגבי שמו"ע כתב **הרב יצחק ליסציץ** שגם כשכבר הגיע המשיח, עדיין יש לבקש את צמח דוד עבדך ממהרה תצמיח, כפי שהביא בהארת התפילה משו"ט (סוף יח) לפי שאין הגאולה באה על אומה זו בבת אחת אלא קמעה קמעה, תקנו להתפלל מהרה תצמיח ע"כ. וא"כ יתפללו על המשך צמיחתו. ומה"ט באופן זה שייך עדיין לבקש רחם וכו' ועל מלכות בית דוד משיחך. [כמבואר בסנהדרין כב: לגבי שטויי יין ופרועי ראש שאפשר שפתאום יבנה ויצטרכו כהן לעבודה]. וכן בברכות בנין ירושלים. וגם אם יודע לו שהותחלה העבודה (כבגמ' הנ"ל) אכתי י"ל והשב את העבודה לדביר ביתך, דהיינו קה"ק, ומבטש שתחזור עבודת יוה"כ. ואם יבנה המזבח באמצע מוסף ר"ח לפני "מוזב חדש בציון תכון", י"ל שישנה הנוסח שישתמע בקשה על המשך קיומו.

והעיר עוד שאם ישמע השופר גדול באמצע שמו"ע לפני תקע בשופר, נראה דכשיחטר תיבות תקע בשופר גדול לחרותנו, אי"ז חיסור עיקר הברכה, ולכן גם אם מסופק אם אכן זהו השופר גדול שנתקיים כבר, ויכל להשמיט התיבות הנ"ל.

והרב אליעזר היון הביא משו"ת הרשב"א ח"א סי' תקמ"ח דמשמע שאף המשיח שיבא יתקל בפקפוקים וספיקות מינוחלי דת האמת' שיבקשו לברר האם אכן הוא משיח אמת. וכבר ידוע מה שדייקו מפרשי התפילה כי מהלשון 'תצמיח' משמע כי הגאולה תצמח בהדרגה. וא"כ עדיין יש להתפלל על השלמת הגאולה.

בשולי הדברים, לגבי השאלה על שמו"ע, טען הרב גולדשמידט שהשאלה אינה מציאותית, כי איך יודע לאדם באמצע תפלתו כשמדבר לפני בוראו שמישיח מגיע. אכן השיבו על זה הדמציב שאינו שומע כלום באמצע שמו"ע היא מדרגת הדבקות של רחב"ד, אבל כל אדם אינו ניצול בכל יום מעיון תפילה. ובאמת דגם מי שמכוון כל התפילה ומגריש כעומד לפני המלך, מסוגל לשמוע את שופרו של משיח, ולא גרע מעקיצת כינה שהרגיש רבי בתפלתו [בברכות כד רע"ב ע"ש ברש"י].

לשבת נחמו

הרב ה. ה. מאיר

כל דור שאינו נבנה בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו [ירושלמי יומא ה.].

הנה בזמן חורבן הבית היו כלל ישראל במצב שנתמלאה סאתם ועי"ז היתה אפשרות להחריב את ביהמ"ק, ולכאוי בכדי לבנות את ביהמ"ק צריך שכלל ישראל יהיו בדרגה רוחנית גבוהה בכדי שיהיו ראויים לבנין הבית, וישנם דרגות שבהם אם הבית היה קים הוא לא היה נחרב כי לא נמתלאה סאתם לגמרי, אך מ"מ כשהבית חרב וכלל ישראל בדרגה זו זה עדיין לא מספיק בכדי לבנותו, דבכדי לבנות את ביהמ"ק צריך שיהיו נדרש מאתנו להגיע למדרגות גבוהות יותר מאשר בדור חורבן הבית שהבית היה קיים ובכדי למנוע את חורבנו היה מספיק שיחזרו מעט בתשובה, אך בכדי לבנותו לא בנויים בכזאת מדרגה.

וא"כ קשה הלשון כל דור שאינו נבנה כאילו החריבו, הרי יתכן מצב שאם הבית היה קיים לא היה נחרב אך להבנות עדיין לא נבנה.

והשיב על כך הגאון הצדיק ר"א וינטרויב זצוק"ל, עפ"י הגמ' בב"ק מח. הכניס שורו לחצר בע"ב שלא ברשות וחפר בו בורות שיחין ומערות בעל החצר חייב בנזקי הבור, ואע"ג דאמר מר כי יכרה איש בור ולא שור בור, הכא כיון דאית ליה להאיך למלויה ולא קמלייה כמאן דכרייה דמי, ע"כ. מבואר דאע"ג דהבע"ב לא כרה את הבור, מ"מ כיון דיש בור ברשותו ולא כיסהו ה"ז כאילו כרהו.

וה"ה בנד"ד, דאנו בדור שאין בו ביהמ"ק ומוטל עלינו להגיע לדרגה שיבנה, וכשלא נבנה היחס לזה הוא כאילו החרבנו אותו מכיון שלא עשינו את המוטל עלינו.

והמשיך ואמר דאף שבדורות הקודמים של גדולי עולם שהתאבלו וציפו לבנין ביהמ"ק, והיו ראויים יותר מאיתנו, ובכ"ז לא נבנה, מפני שבכל דור שמתאבלים ומצפים נבנה משהו, וכך אף בדורנו אנו אם נצפה לבנינו כראוי נוכל לזכות לבנינו השלם במהרה.

ברגע האחרון!! לפני שיהיה מאוחר

ארגון משובח נתיבות

מרכז להצלה רוחנית

057-3133330

057-3102044/8/9

057-3140000

הוסיף

הלבוש בסי' מז ס"ו ביאר הטעם למנהגו שמברכים בכל בוקר ב' ברכות לברכה"ת, דהראשונה היא ברכה **אחרונה** על עסק התורה של יום אתמול, ואילו השנייה היא ברכה **ראשונה** ליום זה. והוסיף שם לבאר ד"אין לומר שהיה יכול לברכה כשהפסיק ללמוד אתמול כשהלך לישון, דהא חייב להגות בה אפילו במסתו עד שישתקע בשניה", יעו"ש באורך. ובהג"ה שם ביאר דאין בו משום הפסק דמכיון שהחיוב הוא עד שישתקע בשניה אי"כ הפסק השינה אינו אלא אונס, ולכן מברך כשמפסיק האונס.

ויש להקשות דמכיון שהלבוש גופיה ס"ל (שם בס"ד) דמי שמהרהר בתורה א"צ לברך ברכה"ת, "שאין מברכין על המחשבה" (וכשי' השו"ע), א"כ למה א"א לברך את הברכה אחרונה של עסק התורה, כלילה כשמפסיק לדבר בד"ת, ויתכן אף סמוך לברכת המפיל, דאחריה בלא"ה אסור לדבר, ושוב יהיה במחשבתו עד שישתקע בשניה, ולא יהא הפסק עד הבוקר, וצ"ע.

הרב שלמה בונדהיימר

נושאי הגליונות הבאים

עקב - מצות היראה
שופטים - מלחמת מצוה
כי תצא - לא ילבש
כי תבא - השגת גבול
נצבים - ובחרת בחיים

לקבלת הגליון
בדוא"ל בקביעות,
בכל ערש"ק

יש לשלוח בקשה לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

המעוניינים להשתתף
ולכתוב בקביעות
נא לפנות לטל'
050-4122753

ד"ת [עד 700 מילים] יתקבלו בצירוף שם מלא וטל'

השבוע (עקב) אין קבלת כת"י

יש להעביר עד יום ד' אחה"צ

בדיסק, בתיבה שבכניסה לאוצה"ס 'בית יוסף' רח' שד"ח.

או בדוא"ל: gal200@neto.bezeqint.net

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים.

גליון קנ"ז - פר' ראה

יוקדש לתורתם של בני הישיבות הגדולות נ"י בעניני שליחות

חידו"ת בכתב ברוך באורך של 1 חצי עד 3 עמודי דפדפת.

[או מוקלד בדיסק, עד 700 מילים]

יש להעביר בצירוף שם מלא ושם הישיבה,

בתיבות באוצה"ס ובג. הדרומית. בברכפלד אצל האחראי בישיעות דוד.

עד יום ראשון כ"א באב, והמקדים משובח.

החידו"ת המתאימים לפרסום ייבחרו ע"י המערכת.

שמע ישראל

והעבירים על דעתם ודעת קונם, ואז אחרי מאבקים מרים, הסכימו שמי שיוכלו להוכיח שהוריו היו חרדים ירשו לקחת את הילד הזה לחינוך תורני, שזו ודאי משאלת לבם האחרונה וצוואתם החרתה באש של קדושי אושוויץ שלכל הפחות יזכו בניהם לגדול כפי שהם רצו. הרב מפוניבז' הגיע ואמר שיתנו לו רשות לדבר **שתי מילים בלבד** ובה יוכל להוכיח מי הם הילדים שהוריהם היו חרדים לדבר ה'. הוא עלה על השולחן במרכז חדר האוכל וזעק "שמע ישראל", והרבה הרבה ילדים רצו אליו והמשיכו "ה' אלוקינו ה' אחד". ונאלצו כל הראים להודות

שתי מילים הזורכות בעורקים, בדם של כל יהודי. "שמע ישראל". וההמסך זורם מאליו 'ה' אלוקינו ה' אחד". שמע ישראל ונכנסים לברית מילה, כורתים ברית עם הקב"ה. שמע ישראל וקופצים לתוך האש, מיליונים רבים בני אברהם יצחק ויעקב ססרו נשמתם כששמעו ישראל בפייהם, ולבם מלא ערגה לזכות לקדוש ה' אמיתי.

כל יהודי מגיל אפס נושם את ה"שמע ישראל", עוצם את העינים בלילה עם "שמע ישראל" ופוקח את עיניו בבוקר עם "שמע ישראל". כל אחד גם מקווה ומתפלל שלאחר אריכות ימים ושנים כשיעצום את עיניו, הלואי שיהיה בדעה צלולה ויאמר "שמע ישראל" כדבעי.

מסופר שלאחר השואה כשהגיעו ילדים רבים שהוחבאו בשעתו אצל גוים וכדו', הסוכנות היהודית רצתה להשתלט על כל הילדים

מוגש ע"י:

ארגון "משובח נתיבות"
מרכז להצלה רוחנית

תכנית "שמח תשמח" הלוואות בפריסה של 200 תשלומים

לפרטים: הרב א. ארנפרוינד 050-4150605

למען עתיד ילדיך

הקופה הקדושה
והחזקת בני

הקופה שגדולי הדור סומכים וממליצים עליה

תורמים לעניי העיר ורואים ישועות

הקופה הקדושה
והחזקת בני